

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

Zhodnocení současného stavu a návrh zahradní-architektonického řešení vybraného krajinného parku

Diplomová práce

Autor práce: Martina Knoblochová

Vedoucí práce: Ing. Barbora Eliášová, DiS.,Ph.D.

estné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci " Zhodnocení sou asného stavu a návrh zahradn - architektonického ešení vybraného krajiná ského parku" jsem vypracovala samostatn pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informa ních zdroj , které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvo ením neporušila autorská práva t etích osob.

V Praze dne 12.4.2013

Pod kování

Ráda bych touto cestou pod kovala své vedoucí diplomové práce Ing. Barbo e Eliášové, DiS.,Ph.D. za cenné rady a p ipomínky p i zpracování této práce. Dále d kuji p. Ing. Zde ce Dokoupilové, p. N me kové, p. Augustýnovi, p. Lockerovi, p. Pavlí kové a všem z navštívených archiv za ochotu p i poskytování informací.

Zhodnocení současného stavu a návrh zahradního -architektonického řešení vybraného krajinného parku

Souhrn

Diplomová práce se zabývá zhodnocením současného stavu krajinného parku a návrhem na jeho obnovu. Pro tuto práci byl vybrán zámecký park v erníkovících.

Obec erníkovice leží v Královéhradeckém kraji, nedaleko města Rychnov nad Kněžnou. V erníkovících se nachází několik objektů zapsaných v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek - erníkovický zámek, kostel Povýšení sv. Kříže a venkovský dům č.p. 25. Kromě budovy zámku v parku najdeme gloriolu, rybníček, altán a konírnu. Areál zámeckého parku je součástí regionálního biocentra.

V erníkovících vznikla za Matyáše Dobeše velká renesanční tvrz, doložená poprvé v roce 1572. Zámek byl postaven na místech renesanční tvrze za hraběte Františka Antonína Libštejnského z Kolowrat, který ho nechal vybudovat podle plánů Jindřicha Kocho v empírovém stylu (1822-1825). Již kolem roku 1800 byl založen romantický park v anglickém stylu. Zámecká zahrada prošla v minulém století výraznými kompozičními změnami způsobenými změnou ve využívání zámku. Nejvíce byl zámecký park poškozen v době, kdy zde byla umístěna Ústřední škola zahradnická a následně Ústav sociální péče pro mládež.

V parku bylo provedeno zhodnocení současného stavu dřeviny a kompozice. Park byl rozdělen do čtyř celků, podle kterých byla zvolena metodika hodnocení dřeviny. Inventarizací bylo zhodnoceno 690 položek - jednotlivě hodnocené stromy, skupiny stromů, nálety a nárosty a skupiny keřů. V parku bylo zjištěno 63 druhů dřeviny. Nejčastějšími dřevinami v parku jsou *Tilia cordata*, *Carpinus betulus*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides*, *Fraxinus excelsior*, *Alnus glutinosa* a *Quercus robur*. Z jehličnatých dřeviny pak *Picea abies*, *Abies alba*, *Pseudotsuga menziesii*, *Larix decidua*, *Pinus strobus* a *Pinus sylvestris*. Většina dřeviny se nachází v kategorii stáří 61-100 let se sadovnickou hodnotou průměrně hodnotný jedinec. Mnoho dřeviny je poškozených z nedostatečné péče.

K obnově parku byl nejprve navržen plán kácení dřeviny ze zdravotních a kompozičních důvodů. Další důležitou úpravou v parku je postavení několika mostků a lávek, aby byl park lépe přístupný přeseku Bělou a vodní kanál. S výstavbou mostků souvisí i možnost rozšíření cestní sítě a úprava jejího povrchu. Cesty byly navrženy i po okrajových částech parku. Důležitou úpravou je odstranění oplocení v blízkosti zámku a otevření tak prostoru pro veřejnost a zlepšení průchodnosti do centrální části parku. Prostor u zámku je navržen více reprezentativně.

Klíčová slova: krajinný park, obnova historického parku, inventarizace dřeviny, erníkovice

Assessment of the current situation and design the landscape-architectural proposal of chosen landscape park

Summary

This dissertation deals with evaluation of the current state of the landscape park and proposes its renovation. The castle park in erníkovice was chosen for this dissertation.

erníkovice village is situated in Hradec Králové region near Rychnov nad Kněžnou. There are several objects registered in Central register of immovable monuments in erníkovice – The erníkovice castle, Church of the Exaltation of the Holy Cross and a country building number 25. Beside the castle building you can find a gloriola, pond's arbour and a stable in a castle park. The castle park is a part of an important regional biocentre.

The first written notice of a small renaissance fortress, which was built during the life of Matyáš Dobeš, is from 1572. The castle was built at the place of this renaissance fortress in the time of František Antonín Libštejn from Kolowrat who built it up in the Empire style (1822-1825) according to the plan of Jindřich Koch. Sometimes around 1800 a romantic park was founded there in the English style. The most significant compositional changes of the castle garden were caused by changes in the use of the castle. The main damage of the castle park is observed, when the Gardening school of apprentice followed by the Institute of social care for young people were placed in the castle.

At this park the evaluation of today's state of woody plant and composition was implemented. The castle park was divided into four parts and the evaluation criteria were defined. 690 items were evaluated during the survey: separately evaluated trees, groups of trees, seedage and young growth and groups of bushes. There were located 63 woody plants species. The most frequent woody plants in the castle park are *Tilia cordata*, *Carpinus betulus*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides*, *Fraxinus excelsior*, *Alnus glutinosa* and *Quercus robur*. The commonest coniferous woody plants are *Picea abies*, *Abies alba*, *Pseudotsuga menziesii*, *Larix decidua*, *Pinus strobus* a *Pinus sylvestris*. The major parts of woody plants are situated in age category 61 – 100 with the gardening value of average valuable item. Lots of woody plants are damaged due to the insufficient care.

The first step for the regeneration of the castle park was the proposal of the felling plan for the sanitation and the compositional reasons. The next important step is to build several small bridges and pedestrian bridges to provide better passage across the Bělá river and the water channel. The possibility of enlargement of the road network and adaptation of its surface is connected with the developing of the bridges and pedestrian bridges. The roads were suggested even in the peripheral part of the castle park. Another important adaptation is to remove the fence near the castle and to open all area to the public and to have better accessibility into the central part of the castle park. The area near the castle is suggested in more representative way.

Keywords: landscape park, renewal of the historical park, woody plants inventory, erníkovice

Obsah	
1. Úvod	4
2. Cíl práce	4
3. Literární pohled	5
3.1. Historický vývoj krajinného parku	5
3.1.1. Vznik anglického slohu	5
3.1.2. Příiny tvorby krajinných zahrad	5
3.1.3. Vznik prvních krajinných zahrad	5
3.1.4. Vrcholné období krajinné tvorby	7
3.1.5. Krajinný park na konci 19. století	7
3.1.6. Krajinná tvorba v Evropě	8
3.1.7. Krajinná tvorba v letech	8
3.1.8. Úpadek krajinného parku	9
3.2. Obnova památek zahradního umění	10
3.2.1. Památková péče v ČR	10
3.2.2. Florentská charta	10
3.2.3. Nutnost intenzivních úprav	10
3.2.4. Rekonstrukce přírodních krajinných úprav	11
3.2.5. Hlavní principy krajinné tvorby	13
4. Zhodnocení podkladových údajů	15
4.1. Inventarizace dřeviny	15
4.1.1. Zjištěvané hodnoty	15
4.1.2. Hodnoty zjištěvané u jednotlivě hodnocených stromů	15
4.1.3. Hodnoty zjištěvané u náletů a nárostů	17
4.1.4. Hodnoty zjištěvané u porostů stromů	17
4.1.5. Hodnoty zjištěvané u skupiny keřů	17
4.1.6. Výsledky inventarizace dřeviny	18
4.2. Charakteristika obce a širší vztahy území	20
4.2.1. Poloha řešeného území	20
4.2.2. Širší vztahy	20
4.2.3. Obanská vybavenost	21
4.2.4. Doprava	21
4.2.5. Obyvatelstvo	21
4.2.6. Územní plán	21
4.3. Přírodní podmínky	22
4.3.1. Geologické a pedologické podmínky	22
4.3.2. Hydrologické podmínky	22
4.3.3. Klimatické podmínky	22
4.3.4. Potenciální přirozená vegetace	22
4.3.5. Územní systém ekologické stability	23
4.3.6. Typologie české krajiny	23
4.3.7. Uspořádání katastrálního území	23
4.4. Historický vývoj	23
4.4.1. Historický vývoj obce erníkovice	23
4.4.2. erníkovická tvrz	24
4.4.3. Historie zámku	25
4.4.4. Historie rodu Kolowrat	26
4.4.5. Historie zámecké zahrady	26
4.4.6. Další stavby zámecké zahrady	31
4.5. Současný stav	32
5. Vlastní projekt	33
5.1. Koncept	33
5.2. Plán kácení	33
5.3. Návrh obnovy parku	33
5.3.1. Současné dřeviny	33
5.3.2. Stavby	33
5.3.3. Cestní síť	34
5.3.4. Úprava vodního toku a rybníka	34
5.3.5. Mobilie	34
5.3.6. Nová výsadba dřeviny	34
5.3.7. Úprava v okolí zámku	34
5.3.9. Rámcový projekt	35
6. Diskuse	36
7. Závěr	37
8. Seznam literatury	38
9. Seznam příloh	40

1. Úvod

Vliv anglického parku proniká do českých zemí na začátku 19. století a ovlivňuje tak v tšinu našich zahrad. Krajiná ské úpravy zasahují bu radikáln , kdy p etvá ejí celé sou asné zahrady, p evážn barokního stylu, nebo je park ke stávající zahrad p idružen.

Krajiná ský park oproti francouzským pravidelným zahradám p sobí malebn , rozmanit , voln a hlavn p edstavuje dokonalou krajinnou scenérii. Místo z etelného ohrani ení zahrady se krajiná ská úprava snaží co nejlépe navázat na okolní krajinu a vytvo it tak plynulý p echod mezi zahradou a okolím. V ideálním p ípad je i budova zámku zapojena do parkové úpravy.

V okolí erníkovíc, které byly vybrány pro tuto diplomovou práci, se nachází mnoho zámk s krajiná skou úpravou zahrady. Jsou to nap íklad astolovice, Doudleby nad Orlicí, Kostelec nad Orlicí, Opotno a další. erníkovice od roku 1945 sloužily kolowratským hrabat m z Rychnova nad Kn žnou pouze jako letní sídlo. První zmínky o zámecké zahrad nalezneme již za Karla Libštejnského, kdy m la ještě barokní podobu. V letech 1802 - 1822 byla zahrada p etvo ena a rozší ena o krajiná skou ást. Ve 20. století zahrada začala upadat a její historická a kompozi ní hodnota byla narušena.

Mnoho českých zahrad má vysokou um leckou, kulturní a dendrologickou hodnotu. Naši p edkové vytvo ili velkolepá díla, která se stala nedílnou sou ástí životního prost edí. Mnoho dnešních zahrad je velice zanedbaných v d sledku nedostate né pé e. Oproti barokním úpravám se krajiná ský park neustále rozvíjí, proto je i p i pravidelné a dosta ující pé i n kdy pot eba rozsáhlejších opat ení. Podle ú elu a rozsahu práce se obnova rozlišuje na asanaci, adaptaci a rekonstrukci. Aby obnova parku byla úspěšná, je nutné shromáždit všechny dostupné prameny týkající se dané lokality, mezi které patří historické podklady, biologické a funk ní rozbory.

2. Cíl práce

Cílem diplomové práce je podrobné zhodnocení sou asného stavu a zdokumentování historického vývoje vybraného zámeckého parku v p írodn krajiná ském stylu. Pro práci byl vybrán p írodn krajiná ský park u zámku v erníkovících. V práci bude proveden podrobný dendrologický rozbor stávajícího stavu d evin. Park bude zhodnocen z hlediska historického, kompozi ního a obytného. Na základ t chto rozbor bude navržen zp sob obnovy parku. Práce bude podložena mapovými a grafickými podklady a ádn komentovanou fotodokumentací.

3. Literární pohled

3.1. Historický vývoj krajinného parku

3.1.1. Vznik anglického slohu

Myšlenka krajinné zahrady se zrodila ze zvláštní politické a společenské situace v Anglii na konci 17. století. Anglie se stala od r. 1689 konstituční monarchií, ve které se na vládu podílel parlament. Svoboda tisku podporovala mimořádně liberální klima, ve kterém byly neomezeně zveřejňovány osvícené politické a filozofické spisy (Kalusok, 2004).

Jedním z prvních filozofů, kteří kritizovali nepřírozený způsob formování životního prostředí byl lord Francis Bacon Verulámský, který již v roce 1624 vydává spis "Essay on the Gardens", ve kterém nastínil charakter přírodní zahrady a doporučil jí rozdílnost intenzitou úpravy. První má být jen udržovaný trávník, druhá má sloužit užitkovým rostlinám a třetí má být divokou přírodou s volnými výsadbami. Ze zahrady má být výhled do okolí a cesty mají být vedeny ve vlnkách a vodní plochy mají mít přírodní charakter potoků a jezer. Dalším byl básník, umělec, filozof a státník Adison, který bojoval za nový a zdravější způsob života společnosti. Zvláště vtipně a ostře v satirách kritizoval pravidelné zahrady, hlavně nesmyslné střihání vegetace do figur básník Alexander Pope. Sám chápe zahradu jako volnou přírodu a to je protiklad francouzské pravidelné zahrady (Wagner, 1984).

Významným zdrojem inspirace zakladatelé anglické zahrady byla heroická barokně romantická italská krajina, představená v dílech italských, francouzských a holandských malířů 17. století, mezi nimiž patří především Salvador Rosa, Nicolas Poussin, Claudie Lorrain a Jakob van Ruisdael (Pavlátová a kol., 2004).

3.1.2. Příiny tvorby krajinných zahrad

Kompoziční idea zahrady 19. století je zcela odlišná od dosavadního historického vývoje. Proti předloženým reprezentativním květinovým parterům, společenským terasám a podivuhodným bohatým stavbám jako místem společenských slavností nastupuje přírodní prostor, vábící z dálky svými pohledy k vyhlídkovým gloriétům po cestách, vinoucí se podél zasněných zákoutí (Dokoupil, 1957).

Francouzské klasicistní zahrady a zahrady barokně italského charakteru se mohly uplatňovat pouze za určitých společenských, ekonomických a přírodních podmínek. Plný estetický efekt byl možný jen při vysokých poizovacích nákladech a nákladné, náročné a časově náročné údržbě.

Hlavní příčinou odklonu od pravidelných zahrad v Anglii byla liberálně-buržoazní revoluce, ve které šlechta zchudla a neměla dosti finančních prostředků na údržbu nákladných parků. Anglické země dleštví se v novou chovu hospodářských zvířat, které vyžadovalo především orné pastviny. Pastevní krajiny jsou předobrazem přírodního parku. Dlouholetým pasením se vytvářejí úměrné proporce mezi volnými plochami pasených trávníků a skupinami stromů a keřů v místech, kde neroste chutná tráva. Časté mlhy a deštivé počasí Anglie zamezovalo plnému efektu francouzských klasicistních zahrad, kde je kladen důraz na daleké pohledy a plastičnost prostoru. Anglie jako námořní velmoc měla rozvinutý zámořský obchod a byly také dováženy cizokrajné dřeviny a květiny, které se v předložených formovaných zahradách nemohly uplatnit a vyžadovaly volnější výsadby (Wagner, 1984).

3.1.3. Vznik prvních krajinných zahrad

Nepřetvořená příroda byla v Anglii povýšena na symbol svobody a nezávislosti, zatímco geometrická barokní zahrada byla odmítána jako znak feudalismu. Nejprve to byla šlechta, která si nechávala zakládat zahrady v novém stylu. V parlamentu se r. 1679 vytvořily dvě strany – whigové a toryové. Členové strany whigů, finanční silní bankéři, obchodníci a politici nové generace, formulovali novou, vzdělanou vrstvu vlastníků venkovských statků, kteří si mohli dovolit zakládat velké krajinné zahrady (Kalusok, 2004).

Zahradní díla tohoto období jsou označována jako klasicistní zahrady. Tento typ zahrady sestává z harmonicky provázané architektonické a krajinné části. Architektonická osnova prostoru zůstala zachována v podobě volně rostlých netvarovaných dřevin (stromů a keřů, rondelů), spojující lánky tvořila souvislá travnatá plocha bez dekorativních parterů. Architektonické prvky byly vázány na krajinný utvářené prostory, které navazovaly na otevřenou krajinu (Pavlátová a kol., 2004).

Významným krokem vedoucím k otevřenému pohledu do krajiny bylo zavedení skrytého oplocení zvaného podle úžasu návštěvníků ha-ha, na kterém se nejvíce podílel pokrokový královský zahradník Charles Bridgeman. Koruny stromů a keřů se už nezastihávaly. Místo point de vues, kde muž byl pohledem směřován rovnými alejemi, se nyní usilovalo o panoramatické pohledy, které se před návštěvníkem malebně prostíraly (Kalusok, 2004, Otruba, 2005).

3.1.3.1. Představitelé prvních krajinných zahrad

Jako jeden z prvních představil v Anglii nový přístup k zahradní tvorbě architekt John Vanbrugh. Pracoval s formálními architektonickými prvky a barokními i klasicistními stavbami, které umísloval jako dominanty v krajinné kompozici. Stavby měly kromě estetických úkolů i praktický

význam - k oběrstvení v přírodě, k modlitbám, k chovu a lovu zvířat a k pohřbívání. Při utváření krajiny a jejích scénérií používal Vanbrugh také gotické zříceniny hradů a klášterů (Pavlátová a kol., 2004).

První ucelenou představou o kompozici zahrad nového charakteru přinesl lord Burlington. Odhalil zákonitosti přírodního slohu a jako nejdůležitější uváděl kontrast vytvářený střídáním světla a stínu. Opakoval nutnost odstranění oplocení, které i on nahrazoval pouze příkopem. Zavrhoval jakoukoliv závislost zahrady na budovách a jako jedinou linii v zahradě uznával příkop. I lord Burlington se stal jen zahradním teoretikem (Wagner, 1989).

Charles Bridgeman uplatnil v kompozici hájový příkop, který je označován za klíčový ve vývoji krajinných zahrad. Převládající vojenský prvek přispěl k odstranění ohrazení zahrady a brzy se stal nedílnou součástí krajinných kompozic. Dostatečně hluboký, z vnitřní strany vyzděný příkop, odděloval prakticky vnitřní kultivovanou zahradu od navazující pastorální krajiny, která v pohledu od sídla měla podobu celistvého krajinného obrazu. Bridgeman se významně podílel na formování převládající architektonické zahrady ve Stowe, kde upravil formální zahradu, kterou oprostil od barokního dekoru, parter sjednotil travnatou rozlehlou plochou sahající až k paláci a vytvořil velkolepý střeškový pruh obklopený masami stromů (Pavlátová a kol., 2004).

3.1.3.2. Tvorba Williama Kenta

Do praktického zakládání zahrad zasáhl architekt William Kent a stal se nejdůležitější postavou raného období anglického parku. Kent jako malíř prosazoval romantické malířské principy v podobě kompozice trojrozměrného prostoru. Nespokojil se pouze teoretickou znalostí starých zahrad v Anglii, ale svou teorii si ověřoval etnými cestami do ciziny. Poznal také italské renesanční zahrady již v době jejich chátrání, kdy se do jejich pravidelné dispozice vloudila roztroušená vegetace a dodává jim přírodní charakter. William Kent poznal, že ani nepravidelná zahrada nemůže být jen nahodilou snáškou nepravidelných scénérií, ale musí být podřízena pevnému kompozičnímu řádu a hlavně tvořit jednotu s prostředím - s okolní přírodou. Využíval perspektivy, světla a stínu, pracoval s přírodním reliéfem terénu. Vodu nechal plynout v přírodním toku, stromy a keře navrhoval jako jednotlivé prvky v prostoru, různé části zahrady nespojoval symetrií (Pavlátová a kol., 2004, Wagner, 1989, Wagner, 1984).

V letech 1730 - 1748 pracoval Kent ve Stowe na návrzích pro nové stavby parku i pro rekonstrukce staveb již existujících, stejně jako na nových úpravách etných zahradních prostor. Nejvýznamnější se projevil v údolní části parku zvané Elysian Fields, kterou komponoval východně od formálně pojaté hlavní osy celkového plánu (Hendrych, 2005).

3.1.3.3. Tvorba Williama Kenta a Lancelota Browna

Ve Stowe spolupracoval Kent poprvé s Lancelotem Brownem, který se stal jeho nejproslulejším následovníkem. Z malířského způsobu úpravy Williama Kenta převzal Brown několik strukturálních motivů a vytvořil z nich svůj vlastní styl, který se stal určujícím pro krajinné zahrady až do 19. století.

Ačkoli ani William Kent ani Lancelot Brown své zahradnické umění nepodložili teoretickými spisy, byly jejich prostřednictvím stanoveny normy pro úpravu krajinných zahrad, které ještě dnes ovlivňují podobu některých nově zakládaných úprav, například golfových hřišť. K tomu patří rozlehlé, mírně kopcovitě modelované travnaté plochy, které sahají až k domu, umělecky seskupené skupiny zahradních staveb, jejichž loubí hraje nejrozmanitějšími barvami listů, vinoucí se potoky, které se rozšiřují v jezera s měkkými oblaky, přirozenými břehy, cesty, které nedodržují rovné osy a jako pás obepínají celou plochu (Kalusok, 2004).

3.1.3.4. Tvorba Lancelota Browna

V polovině 18. století začíná tvořit Lancelot Brown (1716 – 1783), který vývoj krajinné školy opět dále posunuje, nesnaží se imitovat italské ani jiné scénérie, ale své scény se snaží co nejvíce přiblížit modelu anglické krajiny, ovšem modelu ideálnímu. Navázal na tvorbu svých předchůdců, kterou oprostil od významů a symbolů, od staveb a detailů, a vynořil se velkorysému konceptu krajinných úprav neboli zdokonalování - landscape improvement. Návod na ideální krajinu se měl podílet charakteru místa, tedy jeho duchu - geniu loci, jehož respektování vyžadoval již Pope (Otruba, 2005).

Anglická krajinná zahrada byla podle Browna místem širokých zelených zvlněných trávníků s ladnými trsy a skupinami stromů, sázených s největší péčí tak, aby poskytl dojem romantické přírodní scény. Přehlídka mezi stromy se otevíraly na pečlivě plánované zajímavé body, často klasické chrámy, mosty nebo památníky. Brown zdokonalil tzv. serpentine style, nazvaný podle hadovitě se vinoucích cest, jimiž chránil usedlost vnitřním pásem vysokých stromů. Vytvářel stínovou, kroutící se příjezdovou cestu k domu, která nabízela rozmanité výhledy mezi skupinami stromů přes travnaté mýtiny a jezera založená v mnoha zákrutách (Pavlátová a kol., 2004, Holmes, 2002).

Brown nejenom, že znal dokonale nároky rostlin, ale pochopil také přírodní vývoj porostů závislý na geografických a topografických podmínkách. Proto také jeho tvorba vykazuje pečlivou dokonalost. Neúnavná vlekla další práci, která mu dovozovala vytvořit v krajině všechno možné i nemožné, přinesla Brownovi přezdívku "Capability" (Schopný). Do své smrti vytvořil Brown přes 200 zahradních areálů v jižní a střední Anglii. Skutečně to vypadalo tak, že nevznikají jednotlivé ohraničené zahrady, ale že se celá krajina podrobila rozsáhlé péči. Brown byl kritizován, často nepochopně, za

znění práce předchozích generací zahradníků při tvorbě svých krajin (Kalusok, 2004, Wagner, 1989, Hendrych, 2005).

Vypráví se o něm, jak odmítl nabídku návrhu zahrady z Irsku, když prohlásil, že ještě není hotov s Anglií. V praxi anglického krajinářského parku se pozvolna vytvořily dva směry. Jeden sledoval Brownovo poetické pojetí a druhý si všímal malebných a romantických útvarů jiných zahradních architektů. Takové zahrady byly vybavovány všemožnými a "pekvapujícími" prvky jako egyptskými chrámy, sochami a oltáři, gotickými zrcadly, jeskyněmi, pomníky oblíbených zvířat a dokonce poustevnami a čínskými pagodami (Pacáková a kol., 2004).

3.1.3.5. Období tvorby Williama Chamberse

Brownovou školou byly dány základy skutečné krajinářské tvorby, ale právě používáním schémat tato činnost vyústila do stereotypu, který se mnohdy od přirodního obrazu značně odlišoval. Brownovy krajiny se začaly zdát někteřím kritikům chudé, řídké poseté několika stromy, pusté a prázdné. Sedmdesátá léta 18. století jsou dalším zlomovým obdobím (Wagner, 1984, Otruba, 2005).

William Chambers se zasloužil o vizuální obohacení anglického slohu. Procestoval mnoho zemí a okouzlili ho hlavně zahrady Dálného východu. Poznal čínské zahradní umění a stal se jeho horlivým propagátorem v Anglii. Chambers ani jeho současníci však dobře nepochopili vlastní podstatu čínského zahradního umění ve své stylizující jednoduchosti, ale upoutaly je hlavně čínské architektonické doplňky jako pagody, klenuté zvonkové mosty, čajovny, lucerny a jiné motivy, které se pak začaly vyrábět sériově a parky jimi byly doslova přeladěny. Touto činností byly porušeny základní principy architektury prostoru a vegetace se postupně stávala jen doplňkem jakéhosi skanzenu čínských staveb (Wagner, 1989).

Dílo Williama Chamberse přináší nové impulzy, jak změnit nechtěné. Objevuje orientální estetiku, barevnost, exotickou fantazii, fantasknost, které vkládá do teoretické tvorby a naznačuje subjektivně stanovený směr. V zahradách chce podléhat různým emocím, chce zažít pekvapení příjemné i příjemně mrazivé, vyžaduje rozmanitost. V Kew Gardens navrhuje směs staveb, zahrnující bezmála všechny známé stavební směry, a nevdomá tak vytváří prototyp kontinentální krajinářské zahrady druhé poloviny 18. století (Otruba, 2005).

3.1.4. Vrcholné období krajinářské tvorby

Na přelomu 18. a 19. století dozrál anglický sloh do dokonalosti. Vrcholné období anglické krajinářské tvorby zastupují architekt a krajinář Humphry Repton a architekt John Nash. Jejich díla, zahrnují klasicistní i romantické pojetí krajinářské tvorby (Pavlátová a kol., 2004, Wagner, 1989).

Humphry Repton byl vynalézavý, přesvědčivý a na úlohu sadovníka a krajináře dobře připraven. Ovládal nejenom krajinářskou estetiku, ale znal i tehdy používaný rostlinný materiál v širokém sortimentu i s jeho nároky na prostředí. Jím také vyvrcholily teorie i praxe anglického parku. Pro každé z míst, na která byl pracovním povoláním, zpracoval vázanou studii s detailními doporučeními, s trochou teoretizující diskuzí, a se skicami existujícího místa, které doplnil překryvnými skicami jím navrhovaných úprav. Tyto svazky byly vázány v červených deskách, zvané Red Books, a brzy přinesly Reptonovi skvělou reklamu a reputaci (Hendrych, 2005, Wagner, 1989).

Jednou z charakteristik jeho díla byl princip sounáležitosti jednotlivých prvků celého řešeného celku, včetně drobné architektury, která musela odpovídat i v detailu architektonickému slohu hlavní budovy i sídla. Důraz byl kladen na zvýraznění vlastnictví panství a na jeho přesvědčivé reprezentaci. O sobě napsal: "Nechci následovat ani Le Nôtreho, ani Browna, ale vybrat dobré a krásné z obou těchto stylů tak, aby velkolepost prvního byla v souladu se stavbou, a krása druhého odpovídala šarmu a charakteru okolní přirodní krajiny" (Hendrych, 2005).

3.1.5. Krajinářský park na konci 19. století

Začátkem 19. století se začala v Anglii i v Německu jevit určitý odklon od sentimentální romantiky a podobně jako stoupenci Reptonovi vracejí se i někteří romantici k jisté pravidelnosti zahrady u domů uznávající ji za organickou součást obydlí (Dokoupil, 1957).

Termín "Anglická zahradní krajinářská škola" je platný jen v období od Vanbrughy a Bridgemana až po Reptona, s nímž tato slavná éra končí. Krajinář i onoho období poprvé v historii vytvářeli umělé krajiny v plném souladu s přírodou a se snahou o jejich splnutí tak, aby nebylo možno rozlišit vlastní zásah lidské ruky. Tyto téměř přirozené krajiny byly hluboce obdivovány u enými pozorovateli, mezi nimiž nechyběl ani Petr Lenné, kníže Pückler, Frederic Law Olmsted a další mistři krajinářského umění devatenáctého století. Nejen v Británii, ale zejména na kontinentě došlo k mnohým experimentům a výzkumům, mající již jen málo společného s přirozeným ideálem Lorrainovské a Poussinovské krásy a snovosti (Hendrych, 2005).

Záv re nou fází primárního vývoje krajiná ské školy v Anglii uzav ela tvorba J.C. Loudona. Zm na požadavk spo le nosti se prolínala i jeho dílem. Nov zbohatlá st ední tída nem la rozsáhlé akry pozemk a navrhovat u jejich p edm stských rezidencí malé krajiná ské zahrady nem lo smysl. Loudon se pozvolna vrací zp t tam, odkud se zahradní tvorba postupn vyma ovala. Návrhy úprav se znovu vyzna ují geometrickými prvky. Loudonovo dílo oficiáln potvrzuje nástup exot , uzavírá primární fázi vývoje krajiná ské školy (Otruba, 2005).

3.1.6. Krajiná ská tvorba v Evrop

Evropské kontinentální národy nebyly tak tradicí p ipoutány ke slohu francouzskému, proto zde p írodní sloh v 2. polovin 18. století nacházel úrodnou p du. Nejd íve p ijali novou výtvarnou dispozici N mci a odtud se p írodn krajiná ský sloh ší í do Rakouska, Ruska, Itálie, severských stát a ostatní Evropy. Vývoj krajiná ského parku v Evrop podpo ila osvícenská filosofie, kterou prezentovali Voltaire, Rousseau, Schopenhauer a Herder.

Koncem 18. století vznikaly v Evrop nejvýznamn jší krajiná ské kompozice na území N mecka, z nichž mnohé se staly vzorem pro tvorbu v sousedních zemích. K nejran jším p íklad m pat í park ve Wörlitz založený Friedrichem Eyserbeckem a krajiná ská díla Friedricha Ludwiga von Sckella, jehož nejznám jší prací je park u zámku Schwetzingen, Anglická zahrada v Mnichov nebo krajiná ské úpravy v Nymphenburgu (Pavlátová a kol., 2004, Wagner, 1965).

V sadovnické a krajiná ské praxi v padesátých letech 19. stol. vynikl v N mecku kníže H. Pückler. P ejal základní tvorby od Raptona a dále je v nových geografických podmínkách rozvíjel. Nez stal na hranici parku, ale krajinné úpravy rozvíjel do širokého okolí. Jeho nejvýzna n jším dílem je úprava svého panství Muskau. Pückler svými principy p edb hl dobu a jeho vliv na další cesty krajinného designu je nesporný. Pückler v vliv se brzy projevil i v echách. Jeho žák a obdivovatel Eduard Petzold v druhé polovin 19. století zakládal v oblasti Hradce Králové, Mladé Boleslavi a Liberce velké krajiná ské parky. Dodržoval mnohé z princip Reptonových a Pücklerových a importoval k nám to lepší z krajiná ské a parkové tvorby 19.století (Wagner, 1989).

Ve Francii z stal hluboce zako en n pravidelný, klasicistní park, proto sem pronikala krajinná dispozice obtížn ji. P í ina spo ívala v tom, že v tšina pravidelných francouzských zahrad z vrcholného období lenotrovské zahrady byla založena vynikajícími um lci a neprojevily se v nich úpadkové tendence jako v zahradách anglických nebo n meckých. Filosof Jean Jacques Rousseau p íšel s p íkladem ideálního sentimentálního parku. Podle Rousseuových myšlenek byl v roce 1766 u Pa íže realizován klasický sentimentální park bohatý na naivní stafáže. V parku se vyskytovala poustevna,

um lá ruina, obelisk, chrám filozof , desky s verši básník , v trný mlýn a Hameau s domácími zví aty. Hameau se stala oblíbenou sou ástí francouzských zahrad (Pavlátová a kol., 2004).

3.1.7. Krajiná ská tvorba v echách

3.1.7.1. Vliv anglického parku

Vlna anglického parku zasahuje na za átku 19. století v tšinu našich zahrad a snaží se p etvo it jejich formální, p evážn barokní charakter ve volnou p írodní scenerii. Zásady anglického parku se zatím rychle ší í a m ní tém naprostou v tšinu formálních parkových dispozic. Jen nepatrné výjimky si udržely sv j p vodní barokní koncept natolik, že nebyla zcela opušt na jeho tvarov p ísná symetrická soustava (Dokoupil, 1957).

Nové pojetí zahradní tvorby sm ovalo ke vzniku dvou r zných typ krajiná ských úprav. První, v praxi etn jší, vedla k radikální zm n p edchozích, p evážn barokních dispozic. Formální kompozice byla p em n na v souladu s novým módním trendem na krajiná ský park. Tak zanikly formální zahrady v Ostrov , v Lednici, Velkých Losinách, Krásném Dvo e a Lysicích. Druhá zahrnovala velkorysé krajiná ské úpravy zakládáné v širokém okolí šlechtických sídel, p edevším tam, kde byla p ilehlá rozsáhlá bažantice nebo obora, tvo ící p írodní krajinný prvek a umož ující aplikaci zásad mimo vlastní zahradu, nebo tam, kde byl nový p írodní park p idružen ke stávajícímu parku. Tak byly uchrán ny zahrady v Dob íši, ve Vizovicích nebo v Buchlovicích, které byly o nov založený p írodní park rozší eny (Dokoupil, 1957, Pavlátová a kol., 2004).

P írodní park se stal módním typem zahradní úpravy 19. století. Z jejich velkého množství není však každý skute n výtvarn komponován. Z nejvýznamn jších p íklad uve me zejména okolí ratibo ického zámku, kde byl upraven p írodní prostor í ního údolí, dále hluboké údolí Zlatého potoka pod zámek v Opo n , otevírající pr hledy na zámek na skále nad parkem s byst inou a s um lými vodopády, rozlehlé zámecké parky v Kynžvalt , astolovicích, erníkovicích a jiné. Roste botanický zájem, sledovaný zakládáním botanických zahrad a dovozem cizích rostlin, nap íklad v rozlehlých parcích v Pr honicích nebo v Žehušicích. U n kterých zahrad jsou z izovány obory, ve kterých se chová lovná i exotická zv , kterou dovážela šlechta ze svých zámo ských cest. Na konci 18. století se postupn p etvá í tém všechny šlechtické parky (Dokoupil, 1957, Wagner, 1965).

3.1.7.2. Tvorba Eduarda Petzolda

Jméno evropsky proslulého zahradního um lce Eduarda Petzolda nám bylo donedávna ve spojitosti s územím ech neznámé. Prostorová a kompozi ní ešení Petzoldova navozují atmosféru

anglických krajinářských parků Reptonových, ale i parku knížete Pücklera v Muskau. Ne náhodou, právě v Muskau Petzold dlouho působil jako generální inspektor parku a působil i s výběrem okrasných škoček. Jako zastánce metod knížete Pücklera po celý život ve své tvorbě zastával Reptonovy principy parkové tvorby a dále je rozvíjel. Po polovině 19. století se tyto principy významně odrazily i v Petzoldově parkové úpravě v těchto územích.

Prvním Petzoldovým pojetím na území těchto území byl park ve Smečicích u Hradce Králové z roku 1868. Ve všech svých dílech Petzold věnoval zvláštní pozornost principům Reptonovým a Pücklerovým. Navíc přistupuje k až neobvykle velkému množství výsadb rozmanitých druhů a kultivarů okrasných dřevin, zejména jehličnatých. Obratně pracuje s modelací terénu, formou, barvou a texturou, stejně jako s perspektivou prostoru a pohledem. Koncentruje okrasné a exotické prvky v blízkosti jader kompozic a postupně přechází v přirozeně rostoucí místní porost (Hendrych, 2005).

3.1.7.3. První krajinářské parky

Jedním z prvních parků po vzoru anglickém byl Janem Rudolfem Bernínem založený park u zámku v Krásném Dvoře, v letech 1783 - 93. Byla zde částečně zachována i starší barokní zahrada s oranžerií a trojzubec barokních oskrajinařsky sjednocující komplex zámku s okolní krajinou (Hendrych, 2005).

Z parků raněho období je nutno jmenovat dispozice v červeném Hrádku, Vlašimi, Krásném Dvoře, Nových Hradech, Kroměříži, červeném Dvoře a především Lednicko-valtický areál. Z později založených přírodních parků jsou významné zastolovice, Hluboká nad Vltavou, Hořín, Kačina, Konopiště, Přehonice, Ratibořice, Sychrov, Buchlovice, měchy pod Kosířem a Velké Losiny.

Přírodních parků vznikalo v českých zemích však daleko více a mnohé se vyznačují místním svéráznem, nebo jejich tvorbě respektovali místní ekologické podmínky, a tyto prvky jsou charakteristickými reprezentanty své doby. V zastolovicích byla pravidelná zahrada rozšířena o velké přírodní plochy, které zvláště v duchu sentimentálního romantismu upravil zahradník J. Pražák. Specifický ráz má park u Hluboké nad Vltavou, který postupně přechází do krajiny s rybníky, které jsou stejně jako okolní lesy do hodnotné kompozice zapojeny. Ve stejné době vzniká přírodní park a velká obora ve Veltrusích, které zakládá hrab Rudolf Chotek. Park je s oborou propojen ještě pravidelnou alejí, ale jsou zde použity romantické a antické stavby jako Laudonův pavilon, pavilon Pátelství, pavilon Marie Terezie, řínská voliéra apod. (Wagner, 1965, Wagner, 1989).

Velmi významné postavení mezi přírodními parky má park přehonický, kde romantickému údolí Botiče a několika potoků vtiskl ráz hrabě Silva Taroucca, významný sadovnick, krajinář a dendrolog.

Umocnil přírodní hodnoty zajímavého reliéfu a soustředil v Přehonicech téměř celý sortiment známých dendrologických sbírek. Romantické úpravy rovněž zasáhly barokní zámeckou zahradu a bažantnici v Nových Hradech. Koncem 18. století byl pravidelný bazén přetvořen na přírodní vodní plochu s ostrým vlnem, v bažantnici byl zřízen umělý vodopád a stylizovaná vesnička po vzoru versailleského "Hameau" (Pavlátová a kol., 2004, Wagner, 1989).

3.1.7.4. Lednicko-valtický areál

Nejrozsáhlejší romantické krajinné úpravy byly realizovány u lichtenštejnské rezidence v Lednici na Moravě, která je součástí Lednicko-valtického areálu, parku ve Valticích v návaznosti na okolní lesy, rybníky a pole. Uvedené krajinné prvky jsou snad nejrozsáhlejší, nebo zaujímají téměř 24 km² (Wagner, 1989).

Nový zámek byl se svým okolím architektonicky sjednocen velkolepou barokní zahradní kompozicí. Tato silná vazba se později stala kostrou nově vznikajícího krajinného parku a úprav v širokém okolí zámku. Zámek prošel nejprve klasicistními úpravami pak empírovou přestavbou a nakonec byl upraven v neogotickém slohu. Tyto částečné přestavby doprovázely i proměny zahrad a parků.

Čerpá inspiraci jak v Anglii, tak v německém Wörlitz, od roku 1781 počal kníže upravovat lednický park, kde barokně klasicistní osnova pravidelných alejí a pohled byla doplnována romantickými stavbami. Podle anglických vzorů byl postaven gotický dóm, řínský pavilón, dórský chrám slunce, umělá ruina a na ose zámku minaret, dokončený roku 1804 podle plánů Josefa Hardtmutha. Ten byl roku 1805 jmenován editorem Liechtensteinského stavebního úřadu, má za sebou celou řadu dokončených děl v lednickém parku, jako například Janův Hrad a Belvédér (Hendrych, 2005).

3.1.8. Úpadek krajinářského parku

Téměř v celém devatenáctém století ustupuje výtvarný zahradní zájem do pozadí a v době dožívání slohové tradice je nahrazen zájmem botanickým. Vegetace, která byla ve slohové zahradě podřízena architektonické myšlence a byla spíše rostlinným materiálem - přitom i cizokrajné rostliny měly místo v oranžerii - bývá doplnována exoty, které nabývají po slohových přeměnách významnou roli. Vývoj v druhé polovině 19. století je pouze bezobsažným úsilím a formovou libovůli. Eklektismus se vrací zpět k pravidelným vzorům italské i francouzské zahrady a nejčastěji jejich prvky kombinuje. Způsobilo to jistě ustrnutí anglického parku, který se mohl i přes snahy Reptonovy a Pücklerovy v bezduché neumlecké schéma a nestačil vyhovovat dobové ornamentální zálibě (Dokoupil, 1957).

3.2. Obnova památek zahradního umění

3.2.1. Památková péče v ČR

První zákonná ustanovení, vztahující se k problematice krajiny pocházejí z 80. let. Systém zákonné ochrany a péče o kulturní krajinu v letech zajišťuje zákon o Státní památkové péči. 20. z roku 1987, platný i dodnes ve znění pozdějších předpisů. K zajištění ochrany části krajinného celku a historických prostředí, které vykazují významné kulturní hodnoty slouží rozhodnutí a opatření orgánů státní památkové péče, jakož i jiných orgánů státní správy, podle zvláštních předpisů ve kterých se respektují:

- výsledky stavebních historických, urbanistických, archeologických a památkových průzkumů
- výsledky stavebních historických a restaurátorských průzkumů jednotlivých objektů
- hodnoty historického prostředí ve vztahu k využití dotčených objektů, prostorů a částí území k zachování a obnově historických dějin
- historický charakter, vzájemné prostorové uspořádání, krajinné dominanty a měřítko jednotlivých objektů, sídelních útvarů a krajiny
- ochrana archeologických nálezů (Hendrych, 2005).

3.2.2. Florentská charta

Mezinárodní výbor pro historické zahrady ICOMOS-FLA se rozhodl na svém zasedání 21. května 1981 ve Florencii vypracovat chartu, která se týká ochrany historických zahrad. Florentská charta zdůrazňuje, že jakékoli restaurování historické zahrady nelze zahájit bez vypracování dříve kladné studie vycházející z průzkumů a z archeologických výzkumů a ze zhodnocení všech shromážděných dokumentů týkajících se dané zahrady. Od svého vypracování předkládá definici historických zahrad a parků, formuluje zásady jejich údržby, konzervace, restaurování a restituace, konkretizuje možnosti jejich využití a definuje jejich právní a správní ochranu (www.mistnikultura.cz, Jano, 2009).

3.2.2.1. Nejdůležitější definice

Historická zahrada je architektonická a vegetační kompozice, která je z hlediska dříve významná, jejíž materiál je především rostlinný, tudíž živý a obnovitelný. Jako památka musí být historická zahrada chráněna v duchu Benátské charty. Do architektonické kompozice historické zahrady patří: představení, rostlinná hmota, stavební i dekorativní prvky, tekoucí a stojaté vody s příslušným zrcadlením. Vyjadřuje úzké vztahy mezi civilizací a přírodou jako místo blaha, vhodné k meditaci nebo ke snění. Označení "historická zahrada" náleží drobným zahradám stejně jako rozsáhlým krajinným parkům. Historická zahrada, ať je nebo není připojena k budovám, neměla být odtržena od svého vlastního městského nebo venkovského prostředí. Historická lokalita je část krajiny připomínající pamětihodnou skutečnost,

historickou událost, vznik pověsti nebo slavného obrazu. Ochrana historických zahrad vyžaduje, aby byly identifikovány a inventarizovány. Vyžaduje diferencované postupy údržby, konzervaci, restaurování (Pacáková a kol., 2004).

3.2.3. Nutnost intenzivních úprav

Nutné zásahy do sadovnických úprav jsou vyvolávány příčinami společenských změn, technicko-stavebním stavem a dříve vody biologicko-ekologickými. Každý hlubší zásah do zeleně sadovnické úpravy, která má již historickou hodnotu, musí být promyšlený. K zásahu se musí přistupovat teprve když byly vyčerpany všechny prostředky běžné údržby. Z hlediska charakteru sadovnické úpravy je postup rozdílný u pravidelných a přírodních krajinných úprav (Wagner, 1986).

3.2.3.1. Příčiny společenské

Společnost se dynamicky rozvíjí a mění se společenské vztahy, vznikají společenské konflikty z disharmonického rozvoje výrobních prostředků a výrobních sil, objevují a uplatňují se nové zákonitosti jak přírodní tak i společenské, které mají vliv na způsob života, morálky jednotlivce i kolektivu. To všechno má také vliv na individuální a společenský vkus, mění se móda a dochází ke změnám životního stylu a uměleckého slohu. Nastaly nejvtěší společenské změny v myšlení lidí a tím i přiklon k romantismu, který vedl k návratu k přírodě. V průběhu rozvoje jednoho století nastal naprostý odklon od pravidelných zahrad k přírodním krajinným úpravám. V sadovnické tvorbě nelze odsuzovat všechno, co bylo vytvořeno jinými společenskými formacemi. Je nutné posoudit vzniklé hodnoty v kontextu s podmínkami doby jejich vzniku a určit jejich využitelnost pro přítomnost (Wagner, 1986).

Pokus o sjednocení vlastností přírodních a kulturních přírodních do zahradního umění odvozuje myšlenku *genius loci* zachovávaje tímto bohatou roznorodost formy a obsahu krajinného zahradního stylu vhodnou pro přírodní podmínky (Bartmann, 1989).

3.2.3.2. Příčiny technicko-stavební

Nutnost rekonstrukce stavebních součástí sadovnických úprav je způsobena zanedbáním stavební údržby nebo i poškozením těchto objektů atmosférickými vlivy. Doba rekonstrukce závisí na vlastnostech materiálu a jedná se o postupnou rekonstrukci jednotlivých částí, trámů, kamenných děl a pod. (Wagner, 1986).

3.2.3.3. Příčiny biologicko-ekologické

Sadovnická úprava je umělecké dílo, které vytváří lov k podle svých představ přírody a tím n kdý i podstatně ovlivňuje přírodní zákonitosti. Například v pravidelných zahradách se stíhanými ornamenty,

pltky a živými stromy. Čím více jsou biologicko-ekologické vztahy narušeny, tím dříve přichází období, kdy již nelze porosty udržovat v žádaném stavu. Ornamenty stromů, pltky a živé stromy se rozpadají, nebo se natolik rozrůstají, že porušují prostorové vztahy. Je to způsobeno vegetací, která stárne a sklání vlnitě a tím porušuje kompoziční vztahy (Wagner, 1986).

Historické zahrady a parky zlepšují životní prostředí. Zvyšují estetickou hodnotu prostředí a atraktivitu danou lokalitou hlavně-li v blízkosti zámek nebo jiná historická budova. Pokud nejsou oploceny, zlepšují průchodnost daného území pro živočichy. Zajišťují přirodní stanoviště mnoha druhů organismů a mohou tvořit skladebné části územních systémů ekologické stability. V případě zániku i závažné devastace historických parků a zahrad může dojít k poškození biodiverzity. Krajinářský park může sloužit jako vzor pro tvorbu různých ekosystémů s velice složitými socio-ekologickými funkcemi kulturní krajiny. K základním kladům krajinářského parku patří:

- neomezené možnosti přizpůsobení zahradní a krajinářské kompozice k přirodním a kulturním podmínkám daného místa s velkou možností spojení v harmonický celek. Krajinářské celky navazují na volnou krajinu
- v parkové kompozici je dominantní volná přiroda s vysokými přirodními, humánními a ekonomickými podmínkami. Základními kompozičními prvky je možno vytvořit bohaté a různorodé mikroklimatické podmínky, které podporují bujný růst a vývoj rostlinstva a vytváří vhodné podmínky pro migraci prostor pro živočichy
- rostlinstvo může samo o sobě projevovat své přirozené vlastnosti, je dominantou v parkové kompozici, tvoří cenné fyto-klima. Dochází zde k ztotožnění člověka s přírodou (Bartman, 1989, Reš a kol., 2009).

3.2.4. Rekonstrukce přirodní krajinářských úprav

Historické zahrady a parky jsou cenným kulturním dědictvím předcházející generace. Mnohé z nich mají vysokou uměleckou nebo dendrologickou hodnotu a staly se neoddelitelnou součástí našeho životního prostředí. Na rozdíl od stavebních památek podléhají zahrady a parky velkým změnám v čase a vyžadují trvalou péči s opakovanými zásahy menšího rozsahu. V určitých případech, nebo za určitých podmínek jsou i při správném ošetřování potřebná zásadnější opatření. Podle účelu a rozsahu práce se rozlišuje údržba, adaptace a rekonstrukce. Údržba zahrnuje opatření směřující k odstranění nevhodných objektů, zbytek rostlin, například suchých, náletových dřevin, ohrožující bezpečnost a nebo nesprávné použití rostlin. Adaptace - je přizpůsobení objektu novému účelu nebo celková modernizace úpravy. Z pohledu stavu se zachová všechno, co se může využít, především okrasné dřeviny. Nebo se řeší zejména provozní situace, vybavení a stupeň výzdoby. Rekonstrukce - sleduje obnovu předcházejícího stavu nebo je jejím cílem zásadní změna ve vzhledu i funkci. Menšími změnami

směřujícími k zachování původního stavu se též říká renovace a náhrada porostu restituice (Hurych a kol., 1984).

Krajinářský park je založen na formách "volné přirody" vhodně řízené člověkem. Na rozdíl od renesanční a barokní zahrady není formálně ukončeným dílem, jeho rostlinná kompozice se stále vyvíjí. I krajinářský park vyžaduje rekonstrukční zásahy, byť tu jde o zásahy poněkud jiného druhu než při rekonstrukcích formálních zahrad. V tšina parků z konce 18. a 19. století se nám dochovala ve stavu více nebo méně zpustlém. Jejich sto až dvě stě leté porosty jsou v tšinou přestárlé a odumírají. Nedostatek péče, kterou mnohé trpí už po desetiletí, způsobil, že se vlivem přirody tyto parky mnohdy ve vlnitě nebo menší míře ve zdivohlý porost, v němž se volně odehrává děj přirozené rostlinné sukcese (Dokoupil, 1957, Bartmann, 1989).

Přirodní krajinářské parky prošly, od období začátku romantismu až po dnešní dobu, přehlednými a prostorovými změnami, a to přes sentimentální romantismus k umírněnému romantismu, období tvorby idealizované krajiny až k přirodnímu realismu dnešních dob (Wagner, 1986).

Obnova historické zahrady není ve vlnitě případě zcela obdobná se stavební obnovou historické architektury. Nemůže být úplným návratem k prvotnímu stavu, například podle doloženého plánu, protože musíme počítat i se vším, co přinesla pozdější doba, jako se stavbami, tvary a porosty, jež by nebylo správné zrušit a odstranit. Kromě toho však obnova zahrady není obrácena jen k minulosti. Vlastní rekonstrukce přirodních parků je syntézou mezi respektováním historického založení a mezi požadavky současné nauky o stanovišti. Tato práce je dlouhodobá, neboť tu jde o zásah do živého rostlinného společenstva, v němž může náhlý zásah porušit současné porostní vztahy. Velmi často se stává, že zahrada byla pozdějšími osudy více nebo méně deformována a úplná obnova již není možná. Nejčastěji to bývá proto, že již zcela zmizely stavby, k nimž byla zahrada kdysi komponována, nebo že naopak vznikly nové stavby, které nechceme odstranit a je nutné, aby se i k nim vytvářela zahrada (Dokoupil, 1957).

3.2.4.1. Obnova porostů

V tšina porostu v parku je přirodního druhu. Nejstarší a velmi staré jsou zbytky z přirodních nebo lužních porostů, jež při vzniku byly do parku pojaty a tvoří jeho základ. Bývají to velmi cenné porosty z hlediska přirodovědného, nebo často představují téměř jediné příklady přirodního krajinářského lesního typu. Druhou vrstvou představují výplňové porosty jimiž zakladatel a jeho nástupci vytvářeli zamýšlený krajinářský obraz. Tyto porosty jsou složené zpravidla ze smíšených a bukových

cizího materiálu. Těto složkou porostů jsou zejména užívané cizokrajné dřeviny a rostliny. Jejich výraznost i zastoupení jsou nestejně a v nich kterých parcích i chybí. Záliba pro cizokrajné rostliny je podobným jevem jako hromadění jiných kulturních i p řodov dných sbírek. Tak jako jiné sbírky i soubory exotů v zahradách jsou buď dokladem opravdovému zájmu a pouhého sbíratelství, nebo jen p ejímáním dobové módy (Dokoupil, 1957).

Při obnově p řodn ě krajinná ských parků se jedná nejvíce o restituci porostů a adaptaci. Restituce porostů se provádí také jen velmi zřídka, neboť u p řodn ě krajinná ských scénérií není podstatná lokalizace porostů a volných ploch, ale jejich vzájemný poměr a celková proporcionalita. Pokud se provádí řádná údržba porostů, jako odstranění náletů a výchova náhradních dřevin za dřeviny p estárlé, je p esun nenápadný a dlouhodobý. Nemusí být m ěn "vžitý obraz", pokud rušivě nezasáhnou živly jako např. vichřice, sněhový polom nebo katastrofální sucho, které porosty po řádně proedí. Permanentní výměna porostů je daleko náročnější než totální výměna dřevin v pravidelné zahradě, nebo do dlouhodobého formování porostů zasahují řádně živly a proces se musí stále obměňovat a to podle nově vzniklé situace výškové gradace porostů (Wagner, 1986).

Regenerace porostů jsou ve většiny nebo menší míře spjaty s trvalým nebo dočasným uvolněním stromů z porostního zápoje. V případě, že se musí některé stromy v porostu nahradit je vhodnější si vybrat jedince z náletů, a tím pak postupně uvolňovat prostor, aby m ěly dostatek světla. To vyvolá celou řadu změn abiotických i biotických složek stanoviště, z nichž některé mohou negativně působit na uvolněné dřeviny. Ze složitěho komplexu změn může negativně působit především samotná změna struktury porostu, jež zvyšuje jejich náchylnost k poškození větrem, sněhem a námrazou. Nepříznivé důsledky může mít i zesílené působení slunečního záření a vlnění, projevující se v narušení vodního režimu energetického metabolismu uvolněných stromů. Zvýšený působení slunečního záření do porostu může zapříčinit korní spálu. V nich kterých případech může silné proednutí porostů vyvolat i zhoršení p řodn ě vlastností, například zamokření půdy. Na březích by neměly být jen příliš staré dřeviny, neboť voda je podemlává a trpí vývraty. Některé jako například olše po odězání p stujeme jako trsy kmínků, odkud po p ěti až sedmi letech vyězáváme vždy nejsilnější a tím porost permanentně zmlazujeme (Pejchal, 1989, Wagner, 1986).

3.2.4.2. Doplnkové aktivity

Dnešní užívání vychází ze zcela jiných představ, a to především ze zcela odlišné společenské situace. V současných parcích se rozvinuly nové objekty aktivit, se kterými se v období formování p řodn ě krajinná ského slohu ještě nepočítalo. Mnohé činnosti zase zanikly, nebo je nelze v dnešních

sociálních podmínkách provádět, jako například jízda na koni, projížky kočáry apod. Důležitější aktivity p řodn ě parků bychom neměly zavrhnout jenom proto, že je využívaly jiné společenské vrstvy. Sloužila-li kdysi zahrada uzavřené šlechtické společnosti, dnes jí smí užívat každý člověk (Wagner, 1986, Dokoupil, 1957).

Při soběních zámeckých historických parků dnešnímu společenskému užívání a nich kterým aktivitám je nutno konfigurovat i s hodnotou těchto objektů, která nesmí být vloženým programem narušena. Ze strany občanů se vyvíjí tlaky na doplnění aktivitami jako je dětské hřiště, hřiště pro dospělé, řádně scéně, amfiteátry, koupaliště, letní kina, provozování zimních sportů, sportovní rybaření a podobně. Sportovním využitím a jeho potřebnou vybaveností bylo poškozeno značné množství historických parků. Vlnění sportů je plošně náročné, proto nejdou do historické zahrady umístit bez újmy. I když jsou p řodn ě parky rozsáhlejší než pravidelné partery, je jen velmi málo možností jejich realizace tak, aby nebyla podstatně snížena hodnota části parku nebo dokonce parku celého (Wagner, 1986, Drhovský, 1989).

3.2.4.3. Funkční změny

Historické sadovnické úpravy dostaly nové poslání v p řodn ě krajinná ských scénériích, neboť tyto části byly koncipovány hlavně pro projížky v kočárech nebo na koni. Proto p ředevším návštěvníku p ředpadají chudé a prázdné, neboť trasa se psychologicky prodloužila až 5x. Je důležité, aby p ředevším trasa byla doplněna tak, aby byl návštěvník udržován v napětí a program zájmu odpovídal jeho možnostem, rychlosti chůze a času. To neznamená, že program musí být p eplněn, ale musí mezi zájmovými prvky být zastavení i klidové úseky. Nejdůležitějším prvkem vysokého zájmu jsou pohledy a pohledy, kterými vhodně rozleníme příliš dlouhé porosty a prázdné porosty doplníme o atraktivní dřeviny nebo menší skupiny, případně i o architektonické a umělecké prvky. Účinné jsou hlavně pohledy těpytící se nebo rozěněné vodní hladiny (Wagner, 1986).

3.2.4.4. Problematika starých a p estárlých stromů p i obnov

Historická zeď je charakterizována svým stářím a nepříslušností k nějakému historickému objektu. To ovšem vede k záporným názorům, že čím více je starých stromů v sadovnické úpravě, tím je historicky cennější. Sadovnická úprava, jako podoba volné p řodn ě, musí p ečtrvat vlněky a i generace za 100 i více let budou chtít obdivovat staré stromy. Jen málo druhů má takovou vitalitu, že i po staletí si zachovávají charakteristické druhové hodnoty plně esteticky účinné. Historické parky a zahrady jsou nejčinnějšími objekty, v nichž můžeme v poměrně široké druhové škále vidět mohutné, p řirozeně se vyvíjející exempláře dřevin domácího i cizího původu, s typickým vlněním, tvarem i celkovým habitem

koruny. Částečně se dle eviny dostávají do kategorie "zelená péstárlé", která již vykazuje více estetických závad než hodnot (Dokoupil, 1957, Machovec, 1989).

Největším problémem historické zeleně je skutečnost, že porosty jsou péstárlé a velmi poškozené, často z důvodů opatrnosti nebo téměř žádné údržby. Přispěla k tomu skutečnost, že jakékoliv probírkové zásahy do parkových a sadovnických porostů přinášejí pouze škody. Vytváří se tak situace, při níž i nezbytně nutná úprava probírky jsou chápány jako barbarské úkony a poškozování životního prostředí. Nejdůležitější zásadou je vytváření a zachování ráz starých porostů. Naprostá většina parků vznikla a byla vysazována jednorázově, jen v málo případech mohli tvůrci a jejich následovníci odvážně do zdravě se rozvíjejících porostů radikálně zasahovat. Drobné dosadby do porostů a dosadby na malých ploškách nemohou tento stav podstatně ovlivnit. Dosadby na volných travnatých parkových plochách pak narušují vzhled i prostorovou historickou hodnotu parku (Machovec, 1989).

3.2.5. Hlavní principy krajinářské tvorby

Hlavní zásadou přírodní krajinářského slohu je dokonalé uplatnění přírodních krás, zdůraznění malebnosti a využití nepravidelnosti terénu. Trávníkové plochy vyvažují porosty stromů, které lení a modelují prostor a tím vyvolávají hru světla a stínu. Cesty ztrácejí dekorativní smysl. Vinou se v mírných zákrutách parkem, spojují jeho nejdůležitější části a provázejí návštěvníka jednotlivými přírodními scenériemi. Voda se uplatňuje v podobě přirozených toků, zakládají se jezírka a rybníky. Hranice parku se maskují a oplocení se nikdy nahrazuje příkopem (Hurych a kol., 1984).

3.2.5.1. Průhled

Hlavním posláním průhledu v sadovnické úpravě je pohledové spojení jednotlivých částí v jeden dialektický celek. Průhled je kompozice hloubková, musí mít proto dostatečný prostor. Průhledem ovšem nemyslíme pouze průhled z parku ven do krajiny, ale může být zakončen na jakýchkoli místech v parku, obvykle na sochu, vázu, ale také významný strom, budovu, květinový záhon atd. Organizace průhledu je vlastně v programu prostoru nejdůležitější, neboť jimi zachováme představu o rozlehlosti parku a přesto vytvoříme dostatek intimity prostředí. Průhledy také jednotlivé obrazy propojujeme, takže pozorovatel si může obnovovat vzpomínky na obrazy již viděné a konfrontovat je s pohledy, které průhledy otevírají. Nejvýhodnější jsou průhledy do svahu, nebo na horizont konící v obloze. Průhled je velmi vhodný objekt pro využití všech forem iluzí. Proto můžeme i vhodným zužováním šířky v perspektivních proporcích dosáhnout maximálního úhlu.

Vedení a směřování průhledů nemůže být libovolné. Průhledy v přírodní kompozici můžeme směřovat přímo vpřed, v pravém úhlu na obě strany, šikmo vzad a jen výjimečně vzad. Příčné pohledy

vpřed jsou nejpříjemnější, neboť návštěvník nemusí otáčet hlavou. Šikmé pohledy vpřed jsou velmi příjemné a změnou úhlu dosáhneme rozmanitosti kompozice. Boční pohledy jsou důležitější pro zpomalení provozu přírodních návštěvníků, musí být však kompozici zajímavé. Šikmé pohledy vzad využíváme jen tehdy, když chceme u návštěvníků osvožit vzpomínku na hodnotný kompozici prvek. Při programu směřování průhledů je důležitější, aby nebyly z jednoho místa vedeny průhledy souasně boční průhledy napravo a nalevo, nebo aby tím byl návštěvník desorientován (Wagner, 1984; 1989).

3.2.5.2. Výhled

Rozmanitost sadovnické kompozice vyžaduje, aby ani průhledy nebyly všechny vedeny územím parku. Velmi působivé jsou výhledy z okrajové cesty do krajiny. Nejedná se o komponovaný průhled, ale vybíráme si již skutečné a hotové pohledy. Předmětem zájmu může být krásná krajina, stavba, město nebo vesnice. Nejvíce přiležitostí poskytuje kopcovitý terén s vyhlídkami, na kterých se zizují často odpočívadla (Hurych a kol., 1984, Wagner, 1984).

3.2.5.3. Modelace terénu

Reliéf terénu je důležitý prvek v kompozici, neboť ovlivňuje rovnováhu komponovaného obrazu. V přírodních krajinářských úpravách máme za úkol zdůraznění reliéfu k zajištění vyšší plasticity, kterou získáme tím, že na vrchol terénní vlny něco postavíme nebo vysadíme. V přírodních zahradách řínských byly navrženy vysoké kopce, aby byly vytvořeny podmínky pro daleké pohledy do krajiny. V období řínsko-anglického parku byly i v našich podmínkách vršeny kopce, podle tvaru ulity zvané "šneknberky", vyčnívající nad stromovými porosty a sloužící jako vyhlídka. Rovinné plochy se v přírodních scenériích vyskytují hlavně v lužních polohách, kde vytvářejí louky až velké louky. Lenitý terén je vždy zajímavější a esteticky působivější než rovina (Wagner, 1989; 1984).

3.2.5.4. Voda a vodní hladina

V životním prostředí je voda významným a nezastupitelným prvkem. Mikroklimatické, hygienické a rekreační působení vody vytváří prostředí, ve kterém se člověk cítí dobře. Klidná i vlnící se vodní hladina působí uklidujícím dojmem. Šumění vody v pohybu tlumí jiné nežádoucí hluky. Estetický význam vody spoívá v úhlu vodní hladiny i v působivosti pohybující se vody. Vodní hladina působí hlavně jako zrcadlo, které dává vyniknout okolním blízkým prvkům. V klidném stavu odráží všechny paprsky podle zákona: úhel odrazu je stejný jako úhel dopadu. Kompozici význam zrcadlení je dán možností ztvárnit opticky prostor prodloužením vertikál a samotným faktem zrcadlení obrazu i v malé ploše. Zrcadlení je závislé na poloze vodní plochy, pozorovatele a předmětu, které se mají ve vodní ploše zrcadlit. Odrazem se navozuje dojem vertikální lenivosti prostoru. Jako

nejvyšší prvek vzbuzuje i dojem v tší rozlohy. Vrcholné možnosti dává voda v pohybu, protože se stává trojrozměrným prvkem. Navíc se uplatňuje její zvuk i zvýšený tlak (Hurych a kol., 1984, Tupý, 1986, Wagner, 1984.).

3.2.5.5. Výsadba

Skupiny jsou základní formou výsadeb, které vzniknou sdružením menšího nebo většího počtu jedinců. Přírodně krajinný typ skupiny vychází z požadavků nestejných vzdáleností tak, aby se rostliny nekryly vrcholy a vnější obrys skupiny byl prolamovaný.

Stejnorodé skupiny jsou vytvořeny ze stromů nebo keřů jediného druhu nebo z podobných druhů téhož rodu. Smíšené skupiny složené z nestejných druhů jsou malebnější, proto se jim někdy dává přednost. Některé druhy mají být v převaze. Určují pak základní ráz skupiny.

Zapojené skupiny stromů a keřů jsou vysázeny v hustším sponu tak, že po dosažení určité velikosti se vzájemně dotýkají a vytvářejí ucelené masívy. Individualita rostlin je v těchto skupinách potlačena. Rozvolněné skupiny se vysazují řídce, aby dřeviny měly až do stáří dostatek prostoru. V tšinou se sestavují z cennějších stromů a keřů, jejichž hodnota je v dokonale vyvinutém tvaru nebo bohatém květenství. Otevřené skupiny vzniknou seskupením vysokokmenných stromů, které při zápoji odvíjejí a umožňují pohled mezi kmeny.

Osamocené dřeviny v trávniku jsou kompozičně vhodné jako doplněk ostatních forem výsadeb. Používají se na oživení v tší trávnickové plochy, na rozdělení pohledu, na zarámování budov a výhledů, k pročištění cest a odpočívadel a ke změně obrysu skupiny. Ve svém osamocení jsou velmi nápadné a všechny jejich vlastnosti dokonale vyniknou (Hurych a kol., 1984).

3.2.5.6. Světlo a stín

Prostředkem zdůraznění plastických hodnot daného prostoru je stínění světla a stínu. Někdy má mimořádně významnou úlohu jako je tomu v baroku. Prostorové řešení zahrnuje problém využívat kompozičních hodnot světla a stínu a jejich schopnost modelovat prostor. Plastická porost vynikne nejvíce za slunečního poasí nebo při bočním osvětlení. Poměr množství světla a stínu ovlivňuje psychický účinek kompozice (Tupý, 1986, Hurych a kol., 1984).

3.2.5.7. Stavby a drobná architektura

V historii až po vznik přírodně krajinného anglického parku se výtvarná činnost stavební, sochařská i zahradní vyznačovala úzkou spojitostí. Technická díla v krajině mají mít vždy vegetační doprovod. Důležité jsou proporní vztahy mezi stavbami a zelení. Účelu a významu staveb musí

odpovídat správný výběr rostlin, jejich funkční i estetická hodnota. Mezi drobné stavby patří zahradní domky, přístřešky, pergoly, stěny a oplocení, vodní stavby, mosty, schodiště, terasy, zahradní nábytek a informační tabule (Hurych a kol., 1984).

4. Zhodnocení podkladových údaj

K vlastnímu návrhu je potřeba především zhodnotit danou lokalitu z různých hledisek. Pro vybraný zámecký park v erníkovcích je důležité posouzení současného stavu dřeviny a kompozice zahrady. Dalšími důležitými analýzami je charakteristika obce a širší vztahy řešeného území, klimatické podmínky a historický vývoj obce a parku.

4.1. Inventarizace dřeviny

Pro inventarizaci dřeviny byla vybrána metodika podle Doc. Ing. Miloše Pejchala CSc., která byla rozšířena o další měřené hodnoty a to především v hodnocení zdravotního stavu podle Doc. Ing. Pavla Šimka, Ph.D. Metodika hodnocení dřeviny se odlišuje podle typu vegetačního prvku.

Řešené území bylo rozděleno do čtyř celků podle charakteristiky daného území (příloha 2). V celku A, který se nachází v nejbližším okolí rybníka byla použita metoda jednotlivě hodnocených dřeviny. V tomto celku byly dále hodnoceny náletové dřeviny, které jsou vyjádřeny plošně. Celek B je vymezen oplocením v okolí zámku. Dřeviny byly hodnoceny jako porosty stromů s podrostem náletů. Významnější dřeviny v těchto porostech stromů a solitery byly hodnoceny jednotlivě. Také zde byly hodnoceny skupiny keřů, které se v jiné části parku nenacházejí. V celku C byla použita stejná metoda hodnocení jako v celku B. Celek D byl vymezen areálem konířny a navazujícím výběhem pro koně. Dřeviny ve výběhu nejsou volně přístupné, proto tento celek nebyl hodnocen vůbec.

V mapové příloze je zobrazena lokalizace daného dřevinného vegetačního prvku s popisovými identifikačními čísly a také sadovnickou hodnotou. Při dorysném zobrazení průměru koruny nebylo v příloze 1. vykresleno z důvodu hustého zápoje dřeviny, kterým by mapa byla nepřehledná a nečitelná. Podrobné vykreslení šířky koruny s popisováním sadovnické hodnoty bylo vyznačeno pouze v příloze 3.. V textové části jsou zahrnuty všechny identifikační údaje totožné s mapovou částí a všechny další měřené hodnoty.

4.1.1. Zjištěvané hodnoty

Skupina

Řešené území bylo rozděleno do tří skupin, dle vymezených celků, a to na skupina A, B a C.

Číslo taxonu

Lokalizace stromů byla zakreslena do katastrální podkladové mapy. Zaměření dřeviny vycházelo z vlastního měření, nebo doposud nebyla vytvořena žádná podkladová mapa s lokalizací nebo hodnocením dřeviny.

Taxon

K určení taxonu dřeviny byly použity tyto publikace: Okrasné dřeviny pro zahrady a parky (Hurych, 2003), Encyklopedie listnatých stromů a keřů (Horáček, 2007) a online databáze databaze.dendrologie.cz.

Typ vegetačního prvku

Dřevinné vegetační prvky byly rozděleny do těchto vegetačních typů:

jednotlivě hodnocené stromy - S

skupiny stromů - SS

nálety a nárosty - N

skupiny keřů - SK

4.1.2. Hodnoty zjištěvané u jednotlivě hodnocených stromů

Výška

Výška dřeviny je z důvodu vysokého zápoje dřeviny měřena odhadem a zařazena do výškových kategorií: 0 - 5 m, 6 - 10 m, 11 - 15 m, 16 - 20 m, 21 - 25 m, 26 - 30 m.

Výška nasazení koruny

Výška nasazení koruny byla stanovena odhadem a zaokrouhlena na celé metry. Za výšku nasazení koruny je považované místo nejnižší postavené živé větvy na kmeni.

Šířka koruny

Šířka koruny je určena ze dvou na sebe kolmých průměrů koruny. Šířka byla určována krokováním a je uvedena v metrech.

Výškový tloušťka

Tloušťka kmene je měřena ve výšce 1,3 m a je vyjádřena jako obvod kmene. U vícekmenných dřeviny byla hodnota měřena u každého kmene zvlášť ve výšce 1,3 m.

Věkové stádium

Mladý jedinec - ML - dřevina s převládajícími znaky a projevy ujímání

Dorůstající jedinec - DOR - nastane-li extrémní situace je již existence jedince neohrožena

Dospělý jedinec - D - jedinec dospěl do stádia generativní reprodukce, bez zřetelných příznaků chátrání

Starý jedinec - ST - dřevina se blíží k maximu dosažitelnému v daných podmínkách, má z etelné příznaky chátrání

Odumírající jedinec - OD - velmi silně chátrající, bezprostřední ohrožení jedince

Stáří

Stáří bylo stanoveno odhadem a dřeviny byly zařazeny do věkových kategorií: 0- 10, 11- 20, 21- 40, 41- 60, 61- 100, 101 a více let.

Zápoj

Zápoj určuje procentuální prolínání koruny jedince s okolními dřevinami.

Vitalita

Fyziologickou složkou vitality je především olivní (ztráty, barevné změny, nekrózy atd.), proschnutí koruny, struktura koruny, intenzita tvorby kalusu a výskyt výmladk. Fyziologická složka vyjadřuje vztah životaschopnosti k fyziologickému nedostatku nebo selhání. Biomechanická složka charakterizuje vztah životaschopnosti k možnému mechanickému selhání (vývratu a zlomu). Vitalita byla měřena vizuálním hodnocením (Pejchal, 2008).

1 - velmi vitální jedinec - strom bez poškození, nebo pouze s nepatrnými odchylkami od normálu

2 - snížená vitalita jedince - stromy mírně poškozené, vykazující mírné odchylky od optima. Na které odchylky nemusí být trvalé, ale mohou být způsobené například suchým rokem.

3 - neperspektivní jedinec - stromy silně poškozené, vykazující mnoho odchylek od optima. Možnost zlepšení vitality je nepravděpodobné.

Výmladky

Výmladky mohou být ukazatelem snížení vitality, nebo naopak projevem vitálních stromů, které reagují na mechanické poškození (Pejchal, 2008).

0 - nevyskytují se

1 - ojedinělý výskyt

2 - výrazný výskyt, do 30 % v dřevě nejmladšího věku

3 - rozhodující výskyt, zásadní význam ve struktuře koruny

Zdravotní stav

Zdravotní stav vyjadřuje výskyt a velikost škodlivých odchylek od normálního stavu, jako jsou například choroby (patogeny), genetické poruchy a negativní abiotické faktory stanoviště. Tyto faktory jsou úzce spojené s vitalitou.

1 - zdravý jedinec

2 - poškozený jedinec

3 - značně poškozený jedinec

Poškození kmene

0 - nevyskytují se

1 - odřezky, drobná poranění, hojící se rány po odstranění větví

2 - větší poranění nebo více drobných ran

3 - poškození velkého rozsahu, například odstranění dvojáku

Poškození koruny

0 - nevyskytují se

1 - nepodstatné zlomy nebo pahýly v koruně, starší hojící se rány

2 - ojedinělé poškození v těle rozsahu, poškozená část kosterních větví

3 - poškození v těle množství kosterních větví, ohrožení jedince

Suché větve

0 - nevyskytují se

1 - větve slabší v dřevě, zanedbaná péče

2 - část kosterních větví nebo odumírající terminál

3 - výpadek nad 50 % kosterních větví

Hniloby a dutiny

0 - nevyskytují se

1 - počáteční stádium, mokvajících rozvětvení, dutinky po větvích

2 - kmenové dutiny, tvrdá dutina, jedinec není bezprostředně ohrožen

3 - kmenová dutina, mokká hniloba - plodnice, dutiny v koruně, v nábožích větví

Statická stabilita

Stupeň ohrožení okolí stromu v důsledku jeho možného mechanického selhání.

0 - bez snížení stability

1 - možné snížení stability, nevhodné v tvzení

2 - prozatím neohrožuje provoz

3 - ohrožení provozu objektu nebo existence jedince

Jiná poškození

Slovní hodnocení jiného poškození, než bylo doposud uvedeno. Návrh 1. nebo 2. fáze kácení.

Sadovnická hodnota

Vyjaduje celkovou hodnotu jedince z pohledu zahradní a krajinářské tvorby. Shrnuje všechny výše zmínované údaje (současný stav a potenciál).

1 - velmi hodnotný jedinec

Velmi hodnotný jedinec s typickým habitem, zcela zdravý a nepoškozený, působí v kompozici plnohodnotně.

2 - nadprůměrný hodnotný jedinec

Dřeviny s určitými nedostatky, které výrazně snižují jejich hodnotu. Nadprůměrný vegetační prvek, odpovídá působení v kompozici potřebám, vitální, zdravý, dlouhodobě perspektivní.

3 - průměrný hodnotný jedinec

Habitus jedince se může výrazně odlišovat, poškození nebo výskyt chorob a škůdců podstatně neovlivňuje jeho vitalitu. Jedinec je středně až dlouhodobě perspektivní, působí v kompozici využitelně. Patří sem i mladé plně vitální dřeviny s typickým habitem, které zatím nedosáhly rozměrů dosažitelných na stanovišti.

4 - podprůměrný hodnotný jedinec

Předpoklad jen krátkodobé existence v důsledku stáří, chorob a škůdců nebo podstatným snížením vitality, působí v kompozici neperspektivně.

5 - velmi málo hodnotný jedinec

Důsledkem stáří, chorob, škůdců nebo rozsáhlým poraněním je natolik snížená vitalita, že chybí předpoklady i krátkodobé existence. Jde o dřeviny odumírající nebo již odumělé, které je třeba odstranit.

4.1.3. Hodnoty zjišťované u náletů a nárůstů

U plošných náletů a nárůstů je měřena průměrná výška náletu, taxonomická struktura s procentuálním zastoupením jedinců (jedinci s výskytem pod 10 % jsou uvedeny dohromady), zápoj celé skupiny a další využitelnost: 1 - plně využitelný, 2 - částečně využitelný, 3 - nevyužitelný. Měřené hodnoty jsou posuzovány stejně jako u hodnocení jednotlivých stromů.

4.1.4. Hodnoty zjišťované u porostů stromů

Tam, kde by bylo možné a hodnocení jednotlivých dřevin příliš pracné a nepřineslo by žádoucí výsledek, hodnotí se dřeviny jako porost stromů. Skupinově hodnotíme takové porosty dřevin, které jsou ve své struktuře velice jednotné a při hodnocení jednotlivých dřevin by docházelo k opakování podobných údajů. Uvádí se podílové zastoupení jednotlivých taxonů dřevin (Machovec, 1982).

Porosty stromů jsou v mapové ploše vyjádřeny plošně. V případě výskytu výjimečného nebo vzácnějšího jedince, než je hodnocený porost, je dřevina posuzována jako jednotlivě hodnocený jedinec (viz. 4.1.2. Hodnoty zjišťované u jednotlivě hodnocených stromů). Současně je při hodnocení jednoho porostu stromů hodnocen i plošný výskyt náletů (viz. 4.1.3. Hodnoty zjišťované u náletů a nárůstů). Tyto dva typy vegetačních prvků jsou v mapové i tabulkové části vedeny pod jedním identifikačním číslem.

U porostů stromů byly zjišťovány tyto hodnoty: průměrná výška porostu stromů, taxonomická struktura s počtem jedinců, průměrné stáří porostu, celkový zápoj a sadovnická hodnota. Měřené hodnoty jsou posuzovány stejně jako u hodnocení jednotlivých stromů.

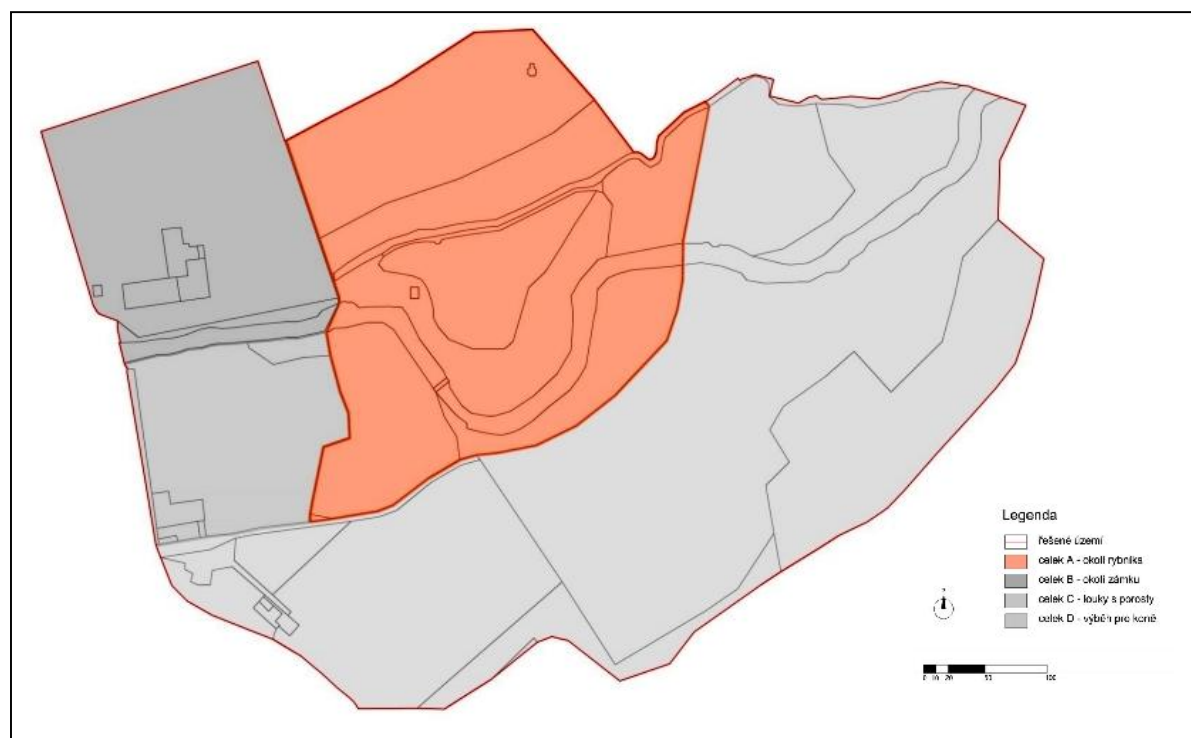
4.1.5. Hodnoty zjišťované u skupiny keřů

Skupiny keřů byly hodnoceny stejným způsobem jako nálety a nárůstky (viz. 4.1.3. Hodnoty zjišťované u náletů a nárůstů), s ohledem na záměrné vysazení skupiny keřů.

4.1.6. Výsledky inventarizace dřeviny

Inventarizace v erníkovickém zámeckém parku byla rozdělena do čtyř celků, podle kterých byla zvolena metodika hodnocení. Ve všech celcích, kde byla inventarizace prováděna, bylo zhodnoceno 690 položek - jednotlivě hodnocené stromy, porosty stromů, nálety a nárosty a skupiny keřů. V těchto celcích bylo zjištěno 63 druhů dřevin, z toho 13 druhů jehličnatých a 50 druhů listnatých dřevin.

Celky B a C byly hodnoceny souhrnně jako porosty stromů s podrostem náletů a pouze na kolik vzácnějších dřevin bylo hodnoceno jednotlivě. Dřeviny v celku A byly hodnoceny jednotlivě a z nich vyplynuly následující výsledky (příloha 3.). Celkový počet hodnocených dřevin v celku A je 575.

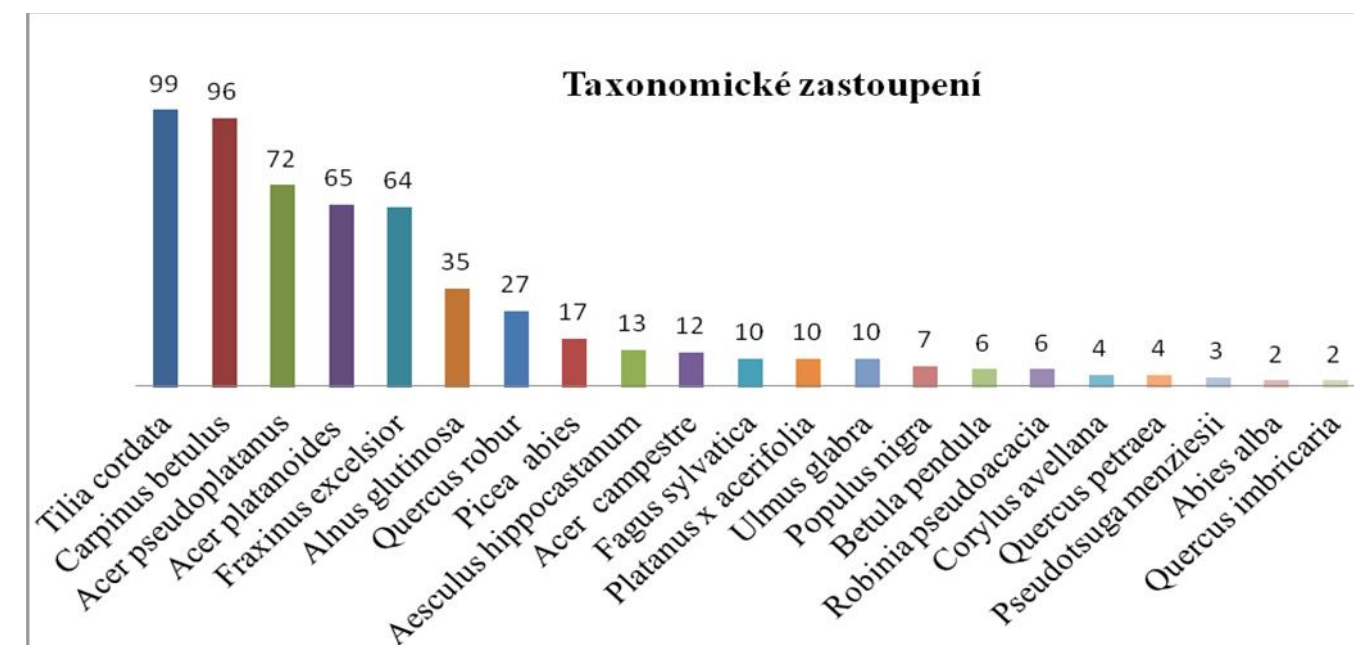

Obrázek 1. Vymezení celku A - okolí rybníka

4.1.6.1. Taxonomické zastoupení

Celý park se nachází ve svazu mokřadních olšin a dubohabiny. Svazy jsou vázány na zamokřená stanoviště v nížinných nivách a na okrajích rybníků. Dřeviny vyskytující se v celku A jsou převážně domácího původu a jsou typickými dřevinami charakterizujícími oba dva svazy. Nejčastěji se zde vyskytuje *Tilia cordata*, *Carpinus betulus*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides*, *Fraxinus excelsior*, *Alnus glutinosa* a *Quercus robur*. Z jehličnatých dřevin se zde vyskytují *Picea abies*, *Abies alba*, *Pseudotsuga menziesii*, *Chamaecyparis sp.*, *Larix decidua*, *Pinus strobus* a *Pinus sylvestris*. Z cizokrajních dřevin se v parku nachází například *Aesculus hippocastanum*, *Platanus x acerifolia*, *Robinia pseudoacacia*, *Liriodendron tulipifera* a *Quercus imbricaria*. Z kultivarů zde najdeme například *Fraxinus excelsior* 'Pendula' a *Salix alba* 'Tristis' a červenolistý *Fagus sylvatica* 'Purpurea'.

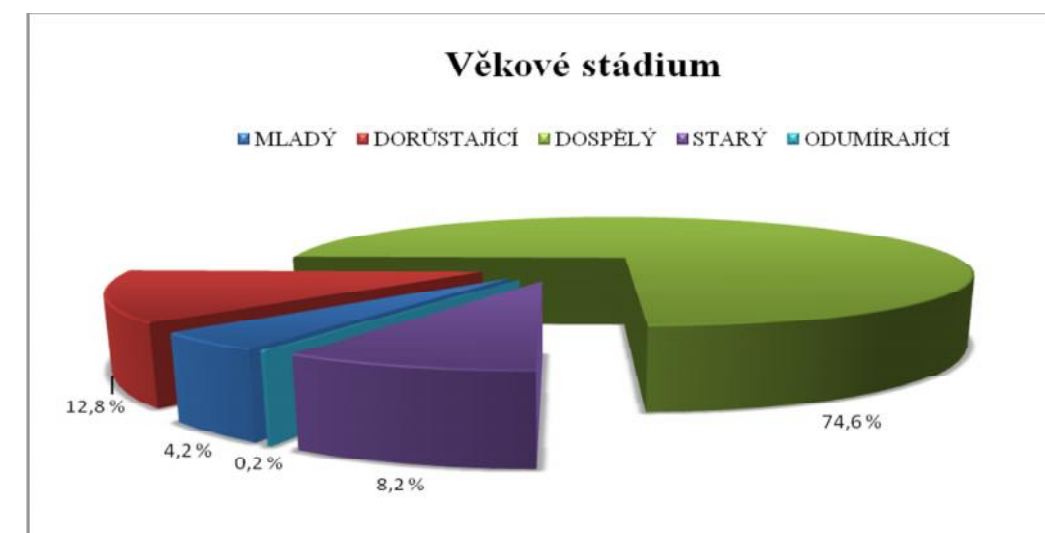
V parku se velice rozrostly a rozšířily náletové dřeviny jako například *Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus*, *Tilia cordata*, *Fraxinus excelsior* a *Robinia pseudoacacia*. V podrostu stromů se také často nachází keře *Cornus mas*, *Sambucus nigra*, *Euonymus europaeus* a *Corylus avellana*. Na loukách a na okrajích porostů stromů se rozšířila *Reynoutria japonica*.

Graf 1. Taxonomické zastoupení

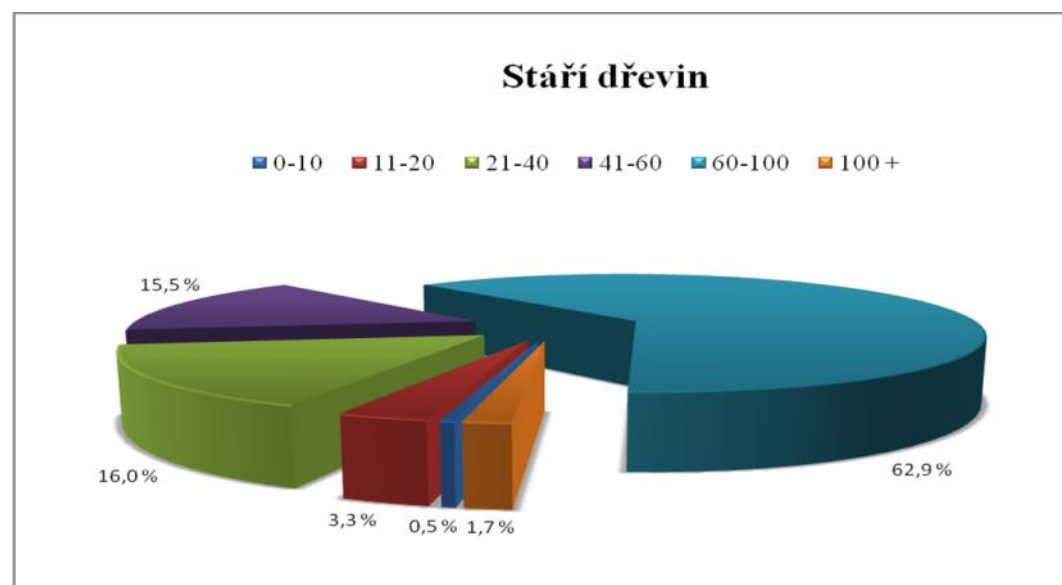
4.1.6.2. Věkové stádium a stáří

V parku se nejčastěji vyskytují dřeviny ve věkovém stádiu dospělý, pro které je typické stádium generativní reprodukce a jsou bez zjevných příznaků chátrání. Vzhledem k výskytu náletových dřevin je v parku již mnoho dřevin ve stádiu mladý a dorůstající, které vyrostly právě z náletů.

Graf 2. Věkové stádium

Stáří dřevin se vyskytuje nej častěji v rozmezí 61-100 let. Významnou část tvoří i v ková kategorii 21-40 a 41-60 let. K nejstarším jedincům v parku patří nej častěji dlouhověké dřeviny *Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus*, *Fagus sylvatica*, *Fraxinus excelsior*, *Platanus x acerifolia*, *Quercus robur* a *Tilia cordata*.

Graf . 3. Stáří dřevin

4.1.6.3. Zdravotní stav

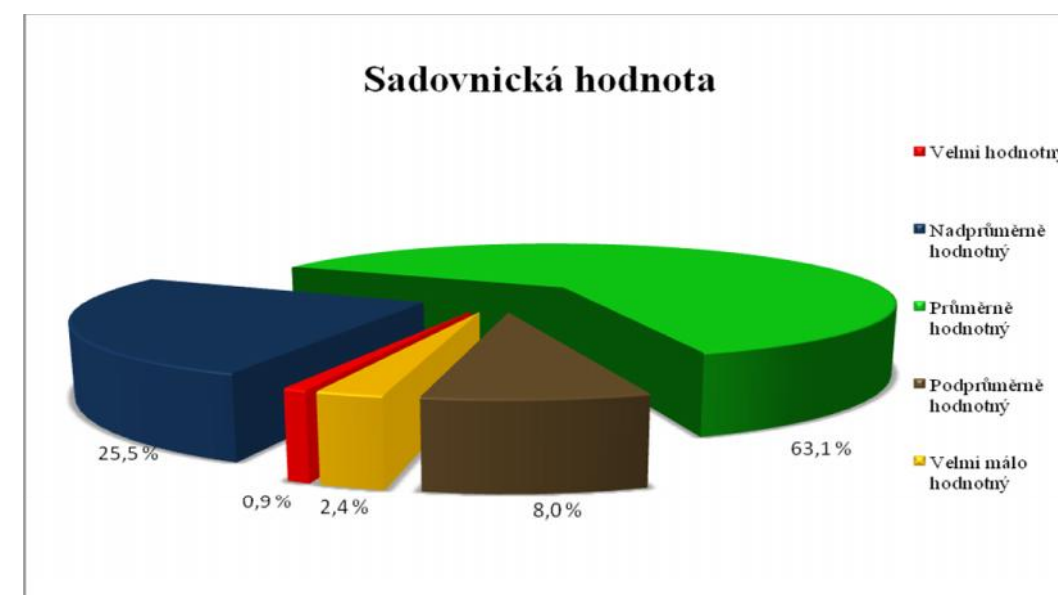
Zdravotní stav byl hodnocen s ohledem na hustý zápoj stromů, který způsobuje, že dřeviny nemají typický habitus a růst. Nej častěji snížení zdravotního stavu je způsobeno zanedbanou péčí, která v parku již několik let chybí. Jedná se především o poškození suchých větví, špatné vylomení větví a tím poškození kmene, výskyt dutin a hnilob a poškození koruny.

Graf . 4. Zdravotní stav

Stav dřevin je vzhledem k nedostatečné péči relativně dobrý, nej častěji v kategorii zdravý. Tyto jedinci jsou buď bez zdravotních a vitálních poruch, nebo se u nich vyskytuje jedno poranění malého rozsahu. Jedinci nemají sníženou statickou stabilitu a mají dlouhodobé předpoklady existence. Jedinci v kategorii poškozený mají v těžišti výskyt několika typů poranění a nebo mají rozsáhlé poškození jednoho typu, jako například poškození koruny a kmene nebo výskyt suchých větví. Jedinci značně poškození mají výskyt několika rozsáhlejších poranění, jako například dutiny a hniloby, poškození kmene a koruny, snížení statické stability a výskyt suchých větví. Zdravotní stav úzce souvisí i s vitalitou dřeviny.

4.1.6.4. Sadovnická hodnota

Graf . 5. Sadovnická hodnota

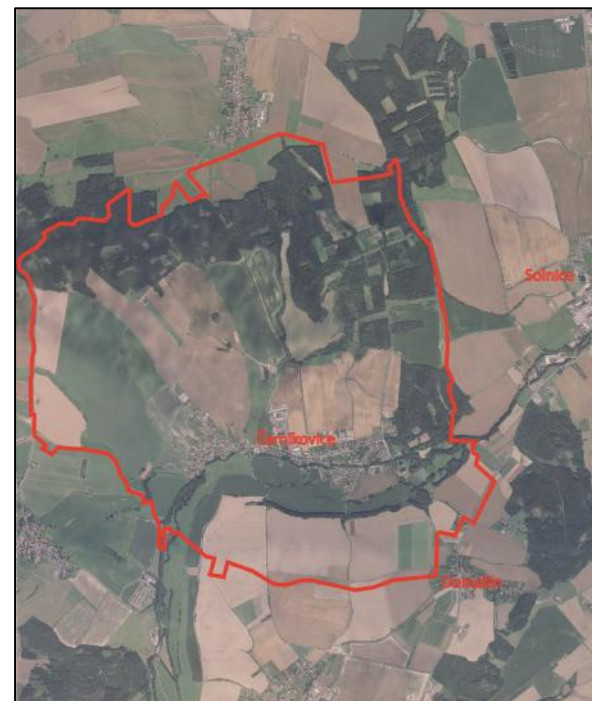
V celkovém hodnocení sadovnické hodnoty je důležité znovu upomenout to, že dřeviny jsou převážně ve velkém zápoji a proto nemohou vyrůst do typického habitu pro daný druh dřeviny. Vzhledem k tomu byly dřeviny nej častěji hodnoceny jako průměrně hodnotný jedinec. Do této kategorie byly zařazeny i jedinci v jakémkoli stádiu mladý, nebo nemají ještě vyvinuté typické vlastnosti dospělého jedince. Dřeviny velmi hodnotné, kompozičně významné a s typickým habitem se vyskytují jen výjimečně, hlavně jako solitérní stromy *Quercus robur*, *Quercus imbricaria* a *Fagus sylvatica* 'Purpurea'. Dřeviny zařazené do kategorie nadprůměrně hodnotný jedinec mají dlouhodobý předpoklad existence a snížení jejich sadovnické hodnoty bylo způsobeno drobným poškozením habitu, z důvodu výskytu dřeviny v porostu stromů s vyšším zápojem, nebo sníženým zdravotním stavem. Jedinci podprůměrné hodnoty jsou většinou ve zhoršeném zdravotním stavu a existence jedince není dlouhodobá. Dřeviny velmi málo hodnotné jsou již tak poškozeny, že nemají žádný sadovnický význam v kompozici parku.

4.2. Charakteristika obce a širší vztahy území

4.2.1. Poloha řešeného území

Obrázek . 2. řešené území v rámci ČR (makroflex.cz)

Obrázek . 3. Vymezení řešeného katastrálního území (cuzk.cz)

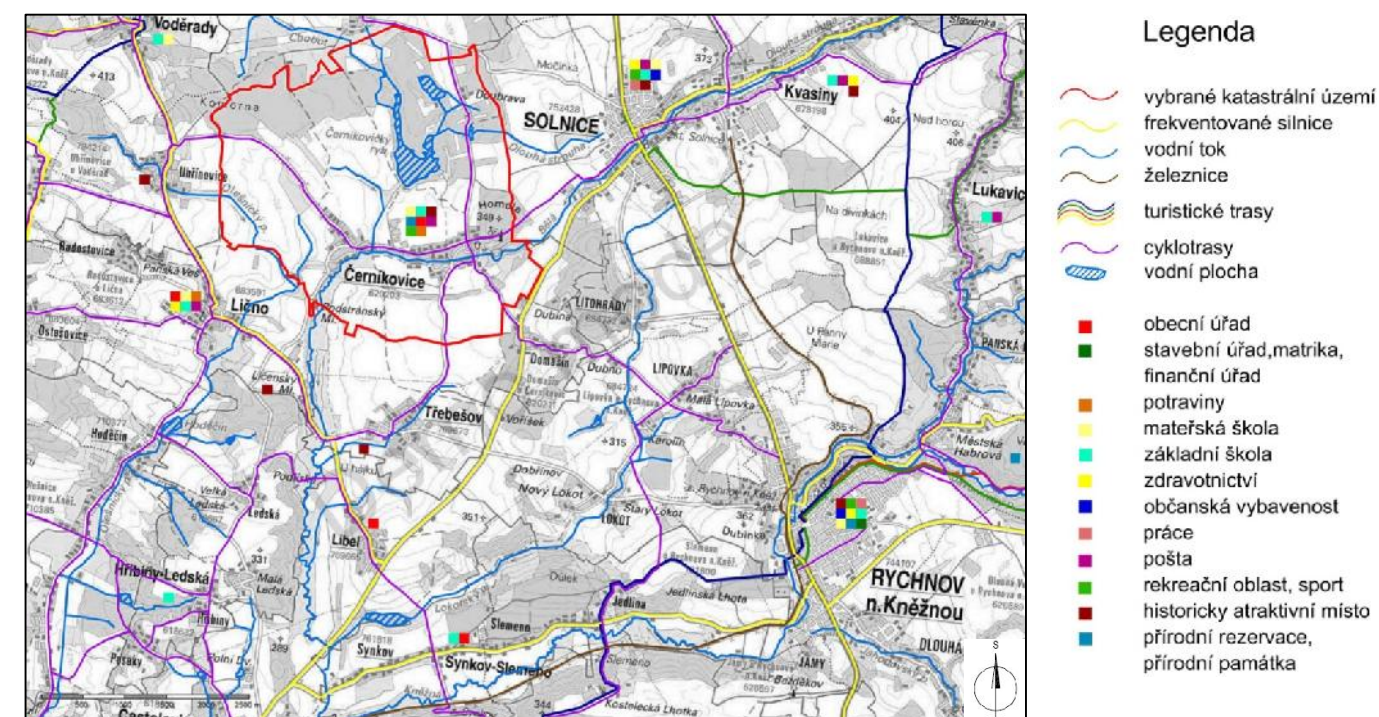
Obec Černíkovice se nachází v Královéhradeckém kraji, nedaleko města Rychnov nad Kněžnou. Obcí s rozšířenou působností pro Černíkovice je Rychnov nad Kněžnou. Správní území obce Černíkovice je tvořeno ze dvou katastrálních území - Černíkovice a Domašín u Černíkovice. Obec Černíkovice má v souvislosti administrativně přidruženou obec Domašín, která se nachází přibližně jeden kilometr jihozápadně od Černíkovice. Území má rozlohu 1249 ha, z toho 1046 ha tvoří území Černíkovice. Nadmořská výška je průměrně 316 m n. m.. Počet bydlících obyvatel k datu 1.1.2012 je 706 (www.risy.cz).

4.2.2. Širší vztahy

Černíkovice leží necelé 4 km od města Solnice, 5 km od Rychnova nad Kněžnou a 40 km od města Hradec Králové. Přirozená spádovost směřuje k městu Solnice a Rychnov nad Kněžnou (příloha . 5.)

Podle regionálního informačního servisu (www.risy.cz) spadá obec Černíkovice do 3 mikroregionů - Mikroregion Rychnovsko, Vodovodní svaz Císařská studánka a Svazek obcí Dolní Bělá. Hlavní úlohou těchto svazků obcí je koordinace celkového rozvoje území mikroregionu, koordinování

územních plánů a územního plánování, provádění společných investičních akcí, společná propagace mikroregionu v cestovním ruchu, komplexní rozvoj obcí a zásobování vodou a nakládání s odpadními vodami.

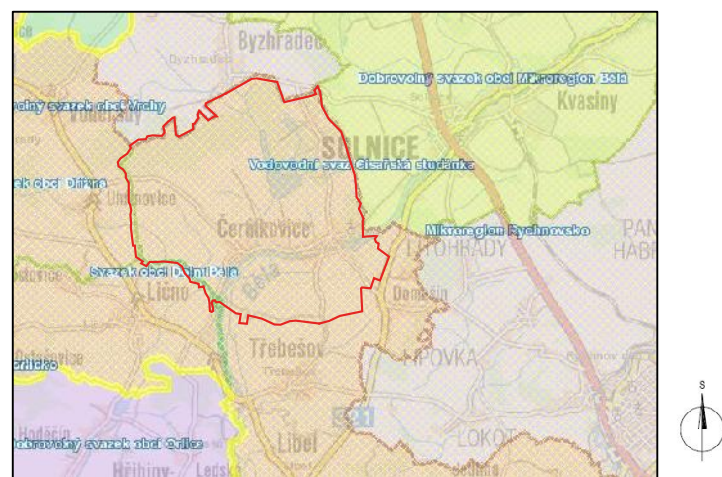

Obrázek . 4. Širší vztahy (cuzk.cz)

Mezi významná rekreační a atraktivní místa patří město Rychnov nad Kněžnou, ve kterém se nachází zámek Kolowrat s přilehlou zámeckou zahradou, muzeum a galerie, židovský hřbitov, kostel Nejsvětější Trojice a židovská synagoga. V městě Solnice najdeme zámek Kvasiny, v obci Třeběšov archeologické naleziště, nedaleko Lína Mlýna a v Uhřetovicích tvrz.

V Černíkovicích se nachází několik památek zapsaných v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek - Černíkovický zámek, kostel Povýšení sv. Kříže a venkovský dům čp. 25. Dále se v obci nacházejí zajímavé objekty památkové péče - např. fara a škola, šprýchar, tvrz, pomník padlých.

Západně od města Rychnov nad Kněžnou se rozléhá přírodní rezervace Les Vělný. Rozsáhlý lesní komplex se nachází v povodí Javornického potoka a je charakteristický lesními porosty převážně jehličnatých stromů. Bylo zde nalezeno kolem 400 druhů rostlin a v mokřinách několik druhů obojživelníků (www.3athlon.com/les_vcelny/les_vcelny.htm).

Obrázek . 5. Zařazení území v rámci mikroregion (mapy.crr.cz)

4.2.3. Obanská vybavenost

V Černíkovicích se nachází obecní úřad, který administrativně spravuje obce Černíkovice a Domašín. Dále se v obci nachází mateřská a základní škola, pošta, knihovna, dle m s pe ovatelskou službou, kulturní dle m, sportovní areál s bistro, aktivní ZD Černíkovice, autoservis a zahradnictví.

Obec je zásobovaná pitnou vodou ze skupinového vodovodu Rychnov - Císařská studánka. Síť veřejné jednotné kanalizace je poměrně rozsáhlá s několika výústními do místních vodotěles Bělá. Obec je napájena elektrickou energií vrchním primárním rozvodným systémem 35 kV - kmenovou linkou VN 363 Rychnov nad Kněžnou - Dobruška. Místní části obcí jsou plynofikovány. Odstranění odpadů je zajištěno prostřednictvím specializované firmy a v obci jsou dále umístěny kontejnery na separovaný odpad (ÚPD).

4.2.4. Doprava

Veškeré území se nachází v oblasti se zvýšenou koncentrací dopravy a přemyslu. Hlavní dopravní osou je silnice I/11 propojující Hradec Králové s Hostolicemi, Kostelcem nad Orlicí a dále na Žamberk. Další osa je vedena po silnici I/14 propojující Nové Město nad Metují, Dobrušku, Solnici a Rychnov nad Kněžnou. V obci je významná silnice II. třídy procházející přes Domašín do Hostolic, Rychnova nad Kněžnou a Solnice. Nejbližší železniční doprava se nachází v Solnici. V území se nenachází mnoho turistických cest a žádná neprochází obcí Černíkovice. Nalezneme zde ale dostatek cyklistických tras (viz. Obr. . 3. Širší vztahy) (ÚPD).

4.2.5. Obyvatelstvo

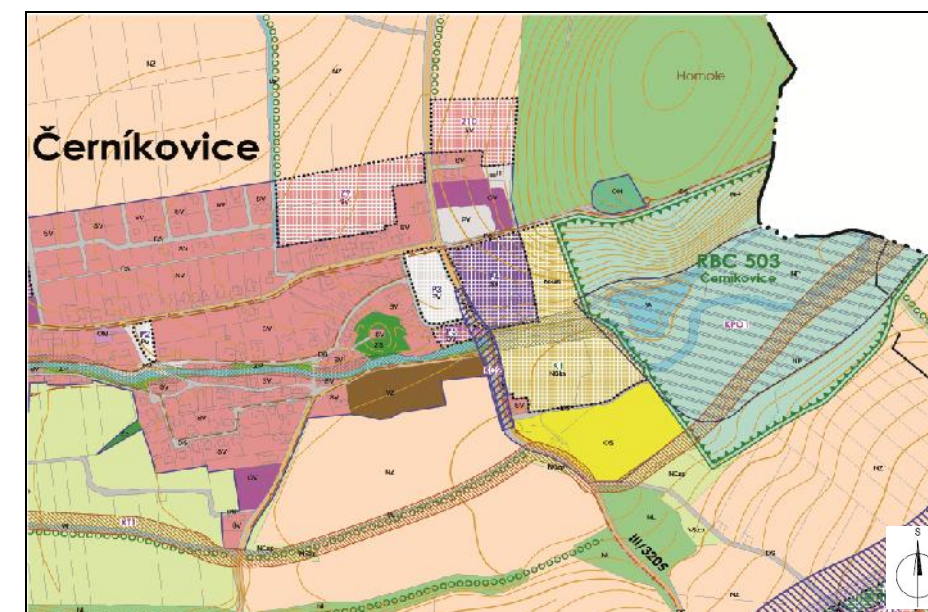
Počet bydlících obyvatel v obci Černíkovice je 706 ke dni (1.1.2012). V březnu roku 2001 žilo v Černíkovicích celkem 758 obyvatel, z toho 63% obyvatel vyjíždí za prací. Snížení počtu obyvatel je

způsobeno ukončením činnosti Ústavu sociální péče, který až do roku 2001 sídlil na Černíkovickém zámku (ÚPD).

Vývoj počtu obyvatel v letech 2002 – 2010 (stav k 31. 12. daného roku)(ÚPD):

rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Černíkovice	661	665	672	670	677	685	681	681	682

4.2.6. Územní plán

Legenda

Stabilizované plochy

- OV občanské vybavení - veřejná infrastruktura
- OS občanské vybavení - tělovýchovná a sportovní zařízení
- OV občanské vybavení - hřištvo
- SV smíšené obytné - venkovské
- VZ výroba a skladování - zemědělská výroba
- PV veřejná prostranství
- NP plochy přírodní
- W plochy vodní a vodohospodářské
- NL plochy lesní
- NZ plochy zemědělské
- LS zeleň - soukromá a vyhrazená
- NSZ plochy smíšené nezastavěného území - zemědělské, přírodní
- DS dopravní infrastruktura - silniční
- KB regionální biokoridor
- KI plochy změn v krajině
- ZI zastavitelné plochy
- P1 plochy přestavby
- AAA regionální biocentrum
- Korydor pro umístění protipovodňových opatření
- Korydor pro umístění kanalizačního řádu
- Interakční prvek

Plochy změn

- SV smíšené obytné - se specifickým využitím
- NSZ plochy smíšené nezastavěného území - kulturní, sportovní

Obrázek . 6. Územní plán Černíkovice (www.rychnov-city.cz)

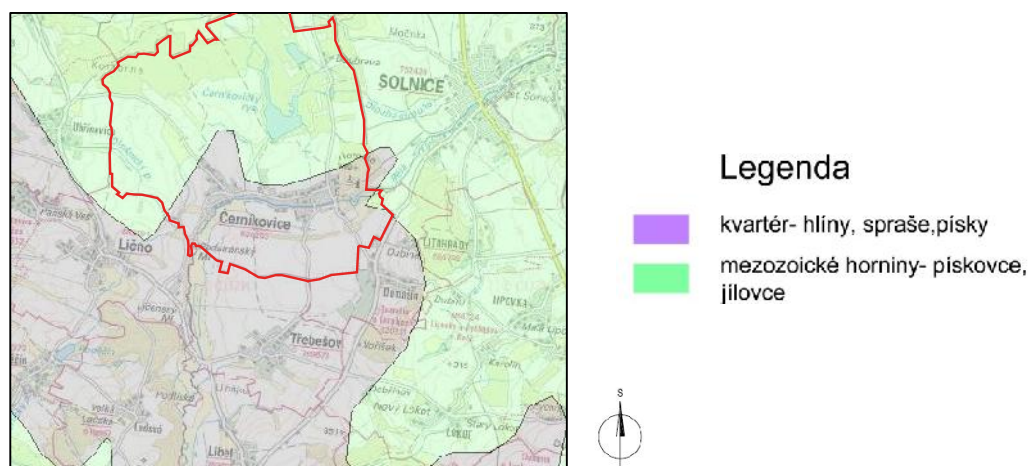
Území obce Černíkovice je nutno rozvíjet s ohledem na ochranu a rozvoj jeho hodnot. Z hlediska funkčního využití urbanizovaného území výrazně převažují plochy smíšené obytné – venkovské (SV). Plochy občanského vybavení jsou v území stabilizovány. V obci jsou vymezeny rozvojové plochy, které jsou v přímé vazbě na zastavěné území, aby docházelo k ucelování kompaktního tvaru zastavěného území sídel. V krajině nejsou navrhována žádná nová sídla. Územním plánem jsou dále vymezeny rozvojové plochy výroby pro rozvoj stávající lehké výroby. Pro zvýšení prostupnosti krajiny je územním plánem vymezen systém cest v krajině, doplněný interakčními prvky liniového charakteru. V obci jsou vymezeny koridory pro umístění protipovodňových opatření.

Kromě kulturních památek, které jsou zapsané v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek ČR je územním plánem stanovena ochrana následujících hodnot - historicky utvářená urbanistická struktura sídla, kostel Povýšení sv. Kříže, areál zámku a unikátní kulturní krajina s výrazným vlivem antropogenní činnosti (soustava rybníků, bažantnice, umělé vodní toky) (ÚPD).

4.3. Přírodní podmínky

Katastrální území leží v podhří Orlických hor. Území je výrazně zemědělsky využíváné, hlavně ornou půdou a sady. V menší míře jsou zastoupeny lesní formace, ve kterých převládají dubohabrové háje, místy jehličnaté porosty.

4.3.1. Geologické a pedoní podmínky

Obrázek 7. Geologická mapa území (geoportal.cenia.cz)

Černíkovice náleží k rozsáhlé geologické jednotce Český masiv. ešené území leží v prostoru rozhraní české křídové pánve a západo-sudetské oblasti. Druhohorní a čtvrtohorní sedimenty jsou zastoupeny přibližně stejným poměrem. Druhohorní horniny reprezentují slánovce, jílovité vápence a prachovce. Na území převládají čtvrtohorní sedimenty, které jsou zastoupeny pleistocenními sprašemi a sprašovými hlínami, dále holocenními deluviálními sedimenty, případně fluviálními nebo jinými subrecentními sedimenty.

V území obce Černíkovice se vyskytují především hnědé – kyselé, hnědé podzolované a jejich slabě oglejené formy. Půdy jsou lehké, středně štěrkovité až štěrkovité s příznivými vláhovými poměry. V údolnici Bělá se nacházejí především nívné glejové na nívních uloženinách, středně těžké až těžké s méně příznivými vláhovými poměry, až převládné (ÚPD).

4.3.2. Hydrologické podmínky

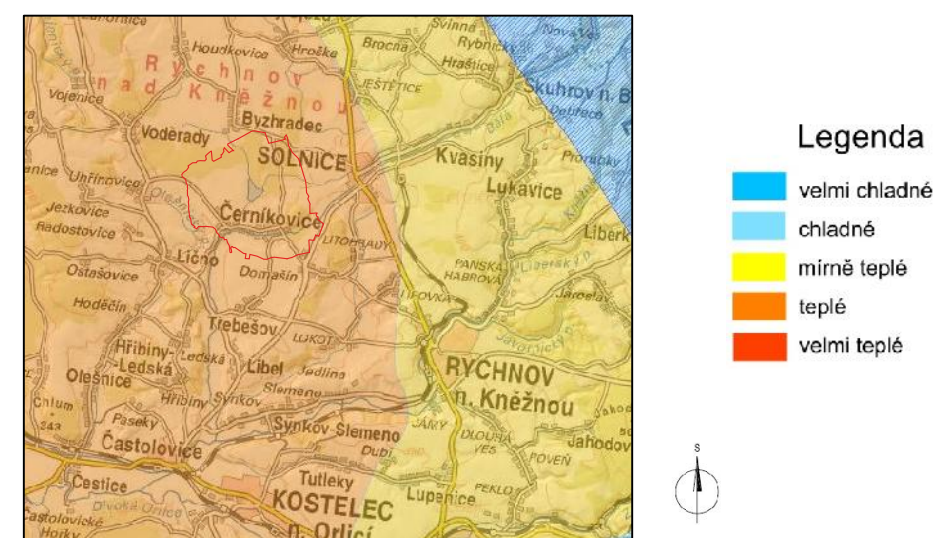
Hlavním vodním tokem v území je Bělá, která prouká od východu ze Solnice, protéká zastavěným územím obce a na jeho západním konci se stáčí v meandrech na jih. Další vodní toky mají zanedbatelný průtok (Chobot, Olešnický potok, Třebešovský potok). Významnou součástí krajiny

ešeného území je soustava rybníků v severní části území, která je tvořena rybníky Černíkovický, Necký a Mošna.

V Černíkovicích dochází k povodňovým způsobeným zvýšenými srážkami. Na řece Bělá dochází k rozlivům od Černíkovic po ústí s maximální šířkou 500 m. Návrhem jsou vymezeny koridory pro umístění protipovodňových opatření. Na toku řeky Bělá je vymezeno záplavové území Q₁₀₀ v etnicky aktivních zón (ÚPD).

4.3.3. Klimatické podmínky

Podle charakteristiky klimatických oblastí leží území v klimatickém regionu MT11. V tomto regionu je 40-50 letních dnů, úhrn srážek ve vegetačním období je 350-400 mm, počet jasných dnů 40-50 (www.ovocnarska-unie.cz).

Obrázek 8. Klimatické oblasti (geoportal.cenia.cz)

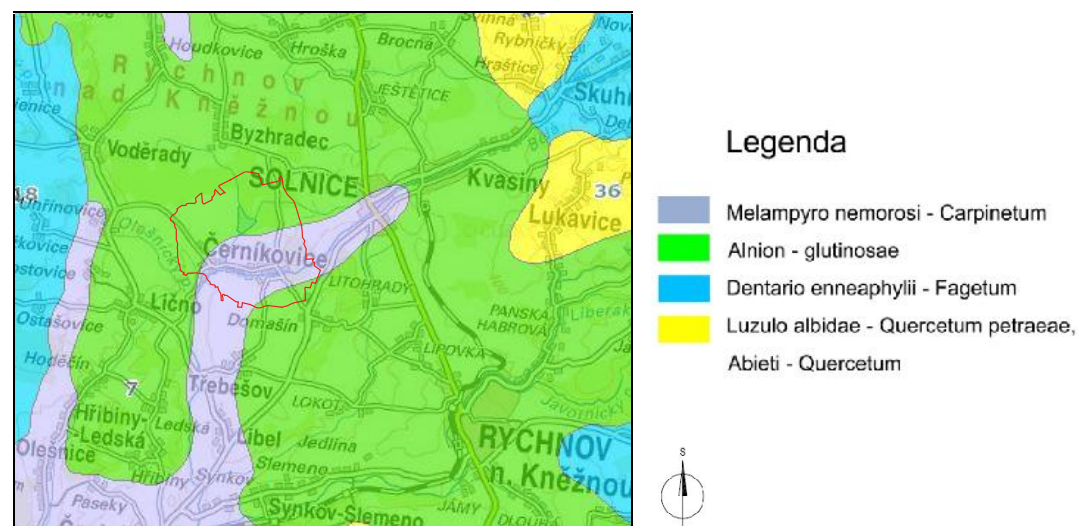
4.3.4. Potenciální přirozená vegetace

V ešeném území se převážně nacházejí svazy *Alnion glutinosae* (mokradní olšiny) a *Melampyro nemorosi - Carpinetum* (dubohabiny).

Mokradní olšiny se nejčastěji vyskytují v zamokřených terénních sníženinách a v širokých říčních nivách, na okrajích rybníků, na lesních mošlech, převážně v nížinách a pahorkatinách. Porosty jsou výrazně světlé s dominantní olší lepkavou (*Alnus glutinosa*), zejména na živinami chudších kyselých půdách, i dalších dřevin jako např. *Salix fragilis* a *Quercus robur*. V keřovém patře se nejčastěji nachází *Frangula alnus*, *Rubus idaeus*, *Salix aurita* a *S. cinerea*.

Dubohabiny jsou vázány na živinami bohaté, zpravidla hluboké půdy na svazích nebo plošinách. Vyskytují se v nížinách a pahorkatinách do nadmořských výšek kolem 450 m. Dubohabiny jsou tvořeny

habrem obecným (*Carpinus betulus*) a dubem zimním (*Quercus petraea*) nebo dubem letním (*Q. robur*), s přímí lípy srdité (*Tilia cordata*) nebo javoru babyky (*Acer campestre*) (flora.upol.cz).

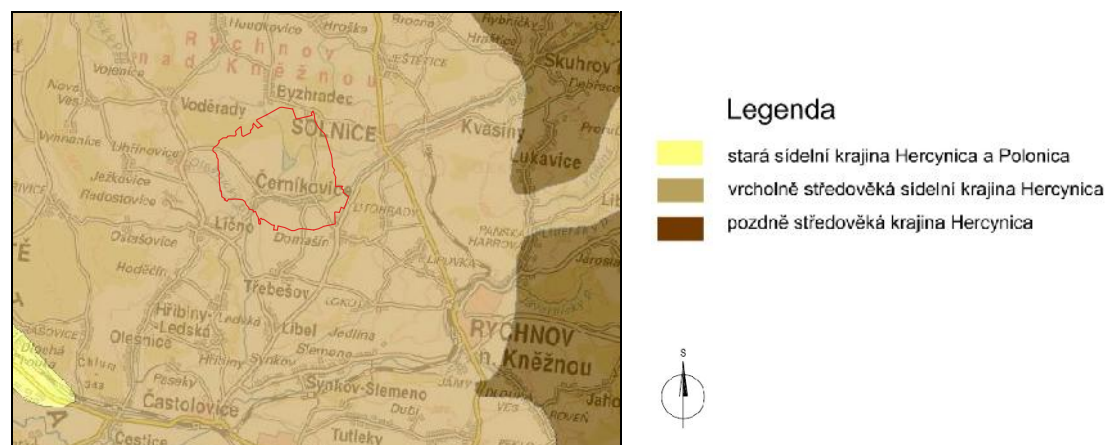

Obrázek 9. Potenciální přirozená vegetace území (geoportal.cenia.cz)

4.3.5. Územní systém ekologické stability

Územní plán vymezil prvky ÚSES regionálního a lokálního významu - plochy biocenter a biokoridor. V řešeném území se jedná o prvky regionálního významu. Regionální biocentrum v Černíkovcích (RBC 503) zaujímá areál zámeckého parku a severně navazuje na lesní komplex Homole. Zaujímá okolo 50 ha a je vymezen vlhkými loukami a zalesněným svahem. Dále se v obci nachází regionální biokoridor Bělá (RB 802) o délce 2200 m. Je vymezen tokem Bělá, kvalitními starými bukovými porosty a přílehlou nivou (ÚPD).

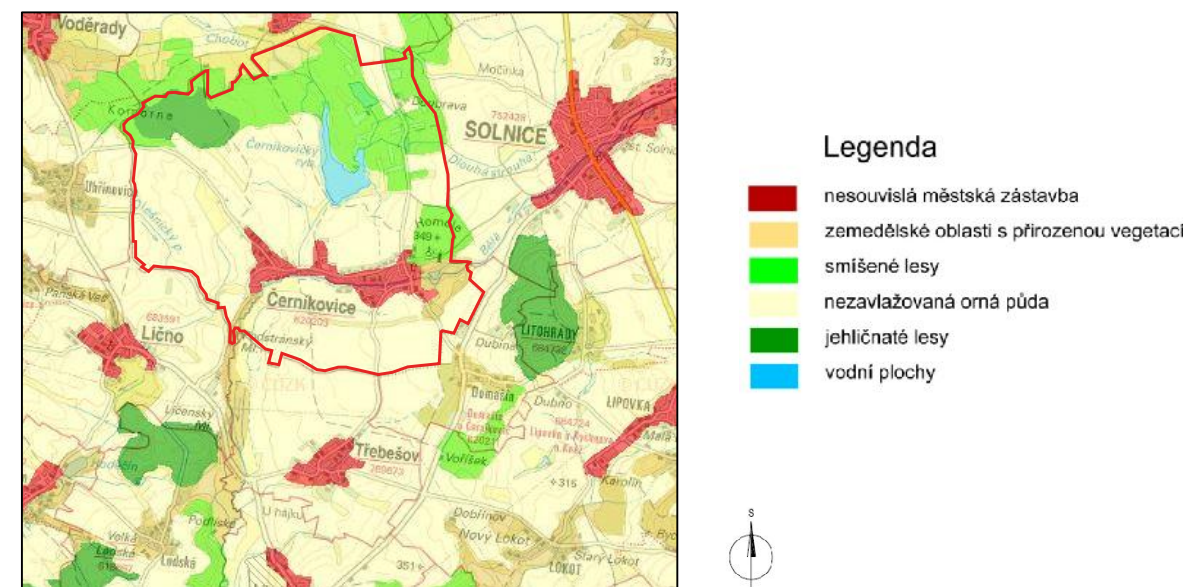
4.3.6. Typologie české krajiny

Obrázek 10. Typologie české krajiny podle osídlení (geoportal.cenia.cz)

4.3.7. Úspora území katastrálního území

Zastavěné plochy zabírají v Černíkovcích pouhé 1,5 % rozlohy území, lesní půda necelých 24 % (299 ha), zemědělská půda 65 % (tj. 813 ha) z toho orná půda 611 ha, trvalé travní porosty 155 ha a zahrady 37 ha, vodní plochy 3,8 % a ostatní plochy 5,7 % výměry obce (pozemkové k datu 31. 12. 2009) (ÚPD).

Obrázek 11. Corine land cover (2006) (geoportal.cenia.cz)

4.4. Historický vývoj

4.4.1. Historický vývoj obce Černíkovice

Stáří obce sahá pravděpodobně až do 11. století. Písemné zprávy sice nejsou, ale je známo, že ves Černíkovice se původně nazývala Grunov, snad až do začátku 14. století. První písemné zprávy jsou až od r. 1354. Během časů se vystřídal velké množství jmen, která jsou s Černíkovicemi spjata.

Podle kusých zpráv byla obec v r. 1354 majetkem Jana Ovíje ze Žampachu, pána na Uhřínov. Roku 1376 uvádí se jako pán nad Černíkovicemi Kolda ze Žampachu. Tehdy je poprvé použit název Černíkovice jako součást Litického panství. V červenci r. 1441 byly Černíkovice obléhány Jetiichem z Miletínka. Po těchto týdnech byly Černíkovice dobyty a připojeny k panství Jiřího z Podbrad. Další držitel byl Arnošt falckrabě na Rýně. Tento postoupil Černíkovice a okolní vsi r. 1558 Matyáši Dobešovi z Olbramovic. V tomto čase byla postavena tvrz na místě, kde dnes stojí zámek. Roku 1572 odkázal zboží Černíkovice, které obsahovalo mimo tvrz Černíkovice vsi Domašín, Těbešov, ves Hrošku a v Újezd "dva lovky", paní Barbore Trkové z Bibrštejna. Roku 1585 zdědil po ní statky její manžel Jan Jetiich starší ze Žerotína, který je r. 1592 odkázal své druhé ženě Lidmile z Kolowrat. Ta přenesla na panství až do roku 1606.

Po ní byla majitelkou černíkovice povstná Majdaléna Trčková z Lobkovic. Byla velmi krutá, utiskovala poddané, byla lakomá a nelidská. Po skonění Trčkovského procesu připadly jejich statky císaři Ferdinandu II., který je v noval roku 1636 Jindřichu Krafftovi z Lammersdorfu. Krafft dal roku 1652 postavit nový kamenný kostel na Vinici u lesa nad černíkovici v místě, kde stojí dodnes. Poslední z rodu Krafft, Lidmila Františka z Lobkovic, prodala panství se všemi vesnicemi r. 1676 Františku Karlu Kolowratovi z Libštejnských, pánovi na Rychnově.

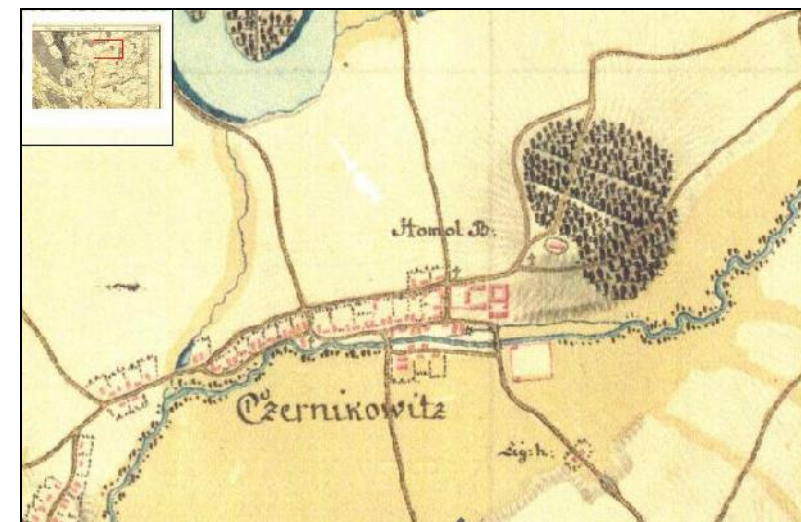
Zde se vystídalo několik pánů, také i Antonín Libštejnský z Kolowrat, který byl hejtnanem měst pražských, zemským komisařem a později nejvyšším purkrabím v Čechách. Nástupcem se stal Hanuš Karel Kolowrat z Krakovských, dále Teodor Kolowrat z Krakovských, Zdeněk Kolowrat Krakovský a Hanuš z Kolowrat.

Po dobu okupace byla na velkostatek i na celé kolowratské panství dosazena nucená správa. Správcem se stal absolvent píšské zemědělské školy Štefan Konečný, který byl nakonec vystídán židovským nacistou Bernardem Kolckem. V říjnu 1944 byl velkostatek předán do rukou německé SS. Bylo zde zřízeno hospodářské učiliště pro vojenské invalidy oddílu SS. Tato nedobrá situace trvala až do roku 1945. Po válce statek přechází opět do rukou Kolowratů, majitelem je opět Hanuš Kolowrat. Po znárodnění v roce 1948 je na velkostatek zřízen Státní statek, později připadl Zemědělskému družstvu. Na zámku byla zřízena Hospodářská zemědělská škola, poté zemědělské učiliště. Od listopadu 1965 je v zámku Ústav sociální péče, který pečuje o mentálně postižené dívky. Je jich tu nyní co málo přes sto (mesta.obce.cz/cernikovice).

V roce 1990 požádal pan hrab Kryštof Jaroslav Kolowrat Krakovský o navrácení majetku a ten je vrácen a značně zdevastován. Po úmrtí Kryštofa Kolowrata v roce 1999 dědí majetek jeho syn Jan Egon Kolowrat Krakovský (www.cernikovice.cz).

4.4.2. Černíkovická tvrz

Tvrz stávala na malém návrší v jihovýchodní části vsi, dnešního domu p. 17, nad pravým břehem Bělky. Tvrz byla vojskem rozbořena a drahocenné zboží Koldovec ze Žampachu bylo připojeno k rozsáhlému panství litickému, s nímž sdílelo dalších sto let společné osudy. V dnešní době upomínají pouze zbytky hradních příkopů, valů na tvrzi Koldovu, který byl svého času co loupeživý rytíř postrachem celého okolí. Na místě tvrze byla v roce 1849 vystavěna roubená chalupa, dochovaná v neporušeném stavu. (Musil a kol., 1998, Augustýn, 1930).

Obrázek . 12. I. Vojenské mapování (1764-1768) (oldmaps.geolab.cz)

Obrázek . 13. II. Vojenské mapování (1836-1852) (geoportal.cenia.cz)

Obrázek . 14. III. Vojenské mapování (1876-1878) (oldmaps.geolab.cz)

4.4.3. Historie zámku

S litickým panstvím z staly erníkovice spojeny až do roku 1558, kdy tehdejší majitel litického a potštejnského panství Arnošt, falckrab rýnský, odprodal erníkovice s dalšími 3 vesnicemi Matyáši Dobešovi z Olbramovic, šlechtici ze Slezska. V erníkovících vzniká za Matyáše Dobeše nevelká renesan ní tvrz, doložená poprvé v roce 1572. Matyáš si zvolil erníkovice za sídlo nov vytvo eného statku. Proto zde východn od p vodní tvrže postavil novou renesan ní tvrz. Tato tvrz se p ipomíná poprvé v roce 1572 v Matyášov poslední v li, kdy sv j majetek odkazoval manželce Barbo e Tr kové z Bibrštejna. Nejnižší podlaží Matyášovy snad trojdílné tvrže se zachovalo ve sklep východního konce jižního k ídla dnešního zámku. P es nevelkou zastav nou plochu (160 m²) tvo í složitou dispozici se t emi komorami a zalomenou chodbou, kon ící kdysi to itým schodišt m. Dispozice tvo í fungující provozní celek, nicmén nelze vzhledem k nijak silné severní zdi vylou it na severu další pokračování stavby, které zaniklo p i kolowratské p estavb jižního k ídla. Kolowratové erníkovické sídlo využívali k letnímu pobytu (Musil a kol., 1998).

Ur ít, jak postupovalo v 17. a 18. století barokní nar stání nového sídla v erníkovících, je velmi obtížné, nebo í p ízemí zámku dnes tém postrádá klenby a p edklasicistní detaily jsou jen ojedin lé. Úsilí Jind icha Krafta o stavební zvelebení erníkovíc dokládá znovuvýstavba kostela Povýšení sv. K íže na svahu nad zámkem v letech 1648-1652, možná podle návrhu Carlo Luraga. Lze proto d vodn p edpokládat i jeho stavební innost na tvrzi. Snad tehdy došlo k 9 m široké p ístavb stávající tvrže západním sm rem, v rozsahu nepodsklepené ásti dnešního jižního zámeckého k ídla. Nejpozd ji kolowratská úprava na letní sídlo znamenala dostavbu jižního k ídla do dnešní ší ky a podle zmín né kresby bylo dokonce o 2 okenní osy (z ejm k západu) delší. St echa tohoto k ídla byla len na robustní hodinovou v ži kou. V p ízemí její východní ásti už tehdy byla kaple, jejíž presbytá vystupoval ze stavby (Musil a kol., 1998).

Za hrab te Františka Antonína Libštejnského z Kolovrat, byl v místech p vodního renesan ního objektu vybudován podle plán víde ského architekta Jind icha Kocha v empírovém stylu dnešní erníkovický zámek (1822-1825). Jeho dv jednoposcho ová k ídla jsou umíst na kolmo na sebe, p i emž vzájemn pon kud p e nívají. Ve zrušené kapli, situované do pravoúhlého výstupku východní fasády, se dochovaly p vodní empírové malby. Zatímco jižní k idlo bylo na západ o dv osy zkráceno (bezpochyby proto, aby p íjezdová cesta od Domašína, p e kra ující B lou klasicistním kamenným mostem, nebyla v kolizi s nárožím zámku) a jinak ponecháno, východní k ídlo bylo zcela p estav no a rozší eno k jihovýchodu. Stavební vývoj objektu byl zakon en po roce 1840, kdy došlo k rozší ení východního k ídla p ístavbou jednoosého rizalitu na severní stran , p i níž byly zcela respektovány

empírové úpravy fasád. Uvedenými úpravami nabyla zámecká budova v podstat dnešního vzhledu. Vznikla dvouk ídlá jednopatrová stavba, krytá valbovou st echou. Jedinou pozd jší zm nou je dostavba balkón v 1. pat e jižního pr elí jižního k ídla (Fiala, 1989, Musil a kol., 1998).

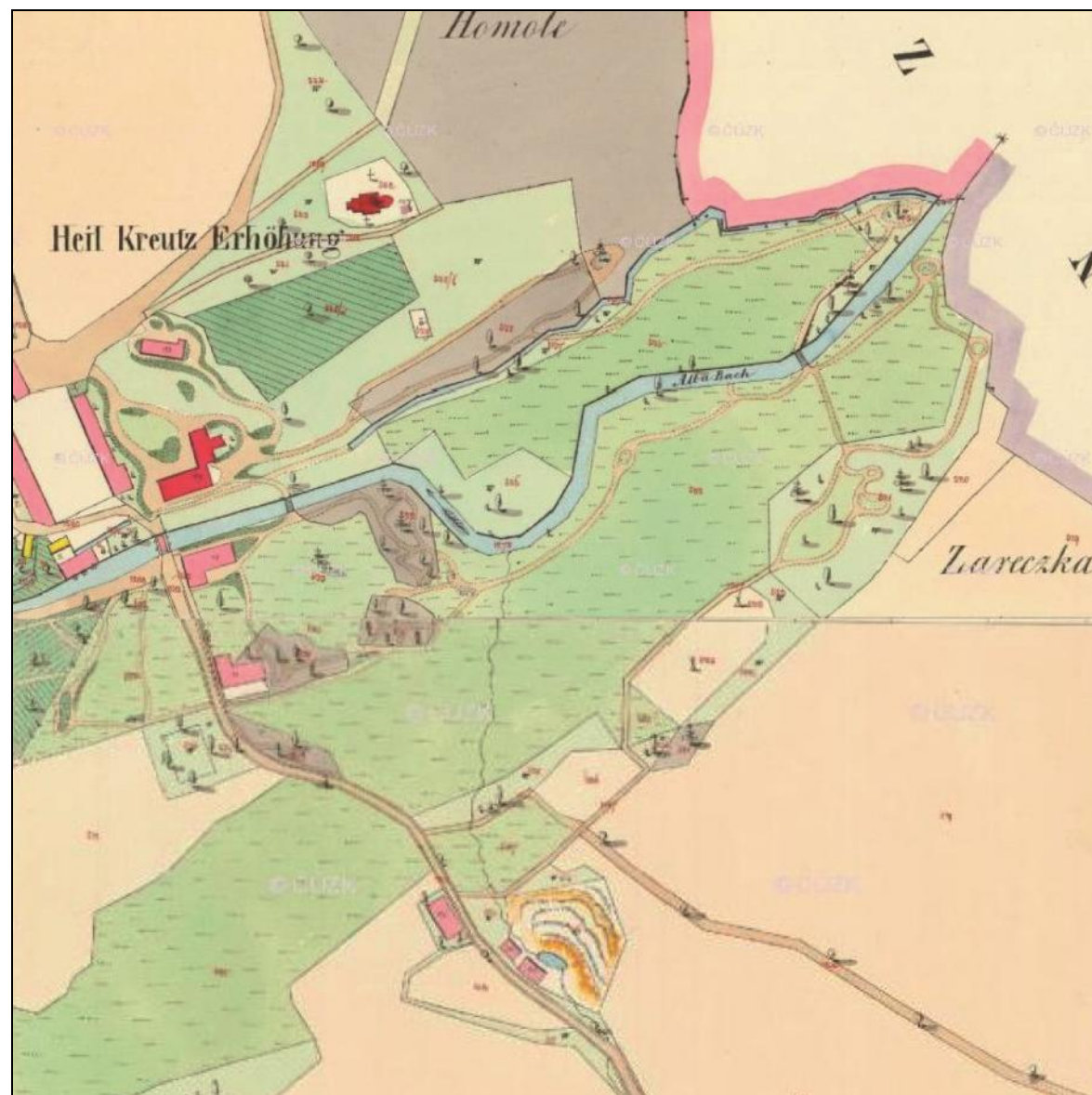
Sou asn s empírovou p estavbou zámku byl hospodá ský provoz p esunut z parkov upraveného nádvo í západn ji do nov vybudovaných klasicistických hospodá ských objekt , zbo ených kolem roku 1980 (Musil a kol., 1998).

Obrázek . 15. Historický pohled na zámek v roce 1925 - Sou asný stav zámku

Obrázek . 16. Historický pohled na zámek v roce 1909 - Sou asný pohled na zámek

Obrázek . 17. Stabilní katastr zámku a zámecké zahrady (1826-1843) (archivnimapy.cuzk.cz)

4.4.4. Historie rodu Kolowrat

Renesanční vypravěč Patrocký uvádí, že předkové Kolowratů užívali pečeť s kolkem. Balbín pak tvrzení o kolovratském kole podložil smyšlenou erbovou pověstí, která odvozovala vznik příjmení Kolowrat od spojení slov "kolo" a "vrátit" ve smyslu otáčet a přitom vypráví o mimořádném silákovi z rodu Kolowrat. Jméno rodu založil přiblího silákovi, který zachytil loukot kola u splašeného královského povozu a zabránil tak jeho převrácení a zachránil tak malého králova synka od jisté záhuby. Od tohoto "vrácení kola" mohlo vzniknout rodové příjmení.

Historické kořeny rodu tedy sahají k samotnému jádru českého státu. Orlice ve znaku Mladoty Kolowrat je doložena již v roce 1205 a stala se znamením všech spřízněných v tví Kolowrat. Pod červenou-stříbrnou orlicí přídávají rodové heslo *V m a stále*.

Prvním, prameny doloženým předkem všech pozdějších pánů z Kolowrat, byl Albrecht z Kolowrat (1347-1391). Jeho předkové pocházeli z vesnice Kolowraty u Přehonic a Uhřetřevsi. Během 14. a 15. století se rod rozdělil do osmi linií. A to na Libštejnské, Kornhauské, Žehrovické, Bezdrůžické, Novohradské, Maštovské, bernonické a Krakovské z Kolowrat.

Zámek, velkostatek, zámecký park a přilehlá pole, louky, pastviny, lesy a rybníky v Rychnov nad Kněžnou a berníkovických obchospodovali Kolowraté do 2. světové války, za níž byla na velkostatek uvalena německá nucená správa. Po válce přebíral od státu majetek Otmar Kolowrat. Po únoru 1948 byl veškerý majetek zestátněn. V roce 1992 byl dle restitučního zákona zámek vrácen Kryštofu Kolowratu Krakovskému, který zde hospodářil do r. 1999. Jeho syn Jan Egon Kolowrat Krakovský-Libštejnský (nar. 1958) je současným pánem rychnovsko-berníkovického velkostatku (www.kolowrat.com).

4.4.5. Historie zámecké zahrady

4.4.5.1. První zmínky

První zmínky o zámecké zahradě nalezneme již za Karla Libštejnského, kdy měla ještě barokní podobu. Od roku 1802 do roku 1825, za Františka Josefa Libštejnského z Kolowrat, byla na zdejší barokní zahrada rozšířena a upravena v rozsáhlý krajinný park (8 ha), který zabíral velké louky s ostrovy stromů, lemované stromovými kulisami po obvodu. Předka Bělá, dle rovinatou část od části svažité se zámkem a glorií, odkud se kdysi otevíral přehled dolů k rybníku s altánem. Kresba zámeckého areálu od Jana Veduta z roku 1814 (Obr. . 17), zachycuje zámek v nevzrostlém, mladém stavu. Před jižním přehledím zámku její doplněná oranžerie, rozlehlou travnatou plochu na levém břehu Bělá oživoval podstavec s empírovou vázou a stínaný tunel. Nejreálnější předlohou krajinné úpravy je pravděpodobně zahrada v anglickém Bowoodu, vytvořená Lancelotem Brownem. Inspirací také mohly být zámecké zahrady jako jsou Vlašim, Kačina, Krásný Dvůr nebo Lednice, které vznikly o pár let dříve. Berníkovice od roku 1945 sloužily kolowratským hrabatům z Rychnova nad Kněžnou pouze jako letní sídlo (Musil a kol., 1998, Pacáková-Hošálková, 2004).

Obrázek . 18. Kresba J. Veduta z doby kolem roku 1800 (Musil a kol., 1998)

Obrázek . 19. Historický plán ze začátku 19. století (archiv zámku Rychnov nad Kněžnou)

4.4.5.2. Historické mapování

První podobu umístění zámku s parkem lze sledovat již na historickém mapování. První historické vojenské mapování (obr. . 12) provedené v letech 1764-1768 ukazuje na neupravený vodní tok Bělá, který je v území parku přímý, a až za hranicí parku je meandrovitý. Na mapě je zřejmý pouze kopec Homole s lesem. Dle stabilního katastru (obr. . 17) z let 1826-1843 vidíme první podobu parku. Parkem protékající řeka Bělá je upravena do meandru a tvoří základ kompozice. Okolí potoka je převážně tvořeno zalesněnými lukami, listnatých a smíšených lesů. Severně směrem ke kopci Homole se nacházejí suché louky a je zde prostor se zeleninovou zahradou a skleníky. Okolí zámku je upraveno příjezdovými cestami s okrasnými záhony. Na II. vojenském mapování (obr. . 13) z let 1836-1852 je již patrný rybník vytvořený v nejvtěším meandru řeky a okolní louky doplněné shluky dřevin a solitery. Již se zde nacházejí stavby skleníků, oranžerie a koníren. Ve III. vojenském mapování (obr. . 14) je vidět umístění pěti mostů přes tok Bělá, které umožní dobrou průchodnost parku.

4.4.5.3. Historické plány zahrady

K zámecké zahradě se zachovalo několik podrobných návrhů, podle kterých mohla být realizována. Návrhy pocházejí z doby od začátku 19. století až do poloviny 19. století.

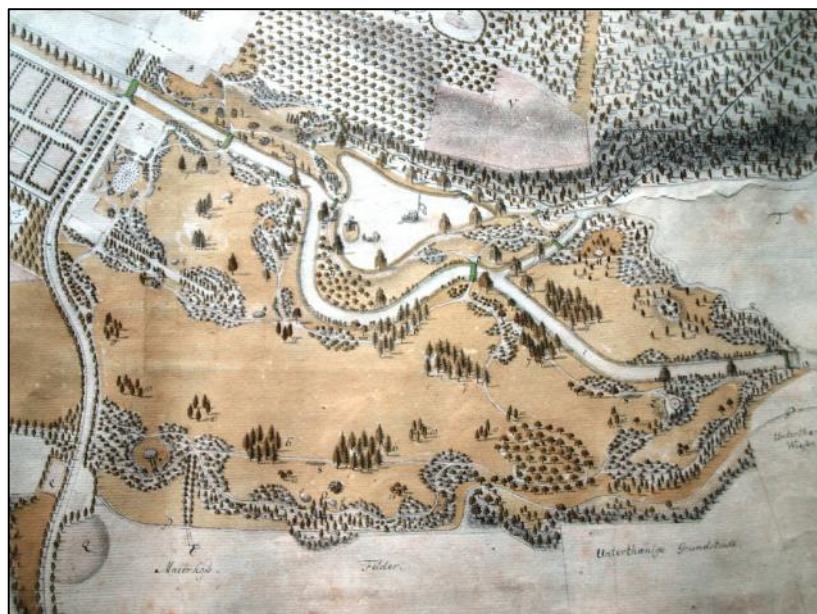
Jedním z prvních návrhů pro realizaci parku je plán ze začátku 19. století (obr. . 19., p. . 6.). Tento návrh je důkladně a podrobně promyšlen. Podstatou plánu bylo využití vodního toku k vytvoření meandru a dvou vtěších vodních ploch. Jedna z nich je umístěna v místech dnešního rybníka s podobným tvarem, druhá se nachází dále na východ, kde byla plocha doplněna dvěma ostrvkami, které byly s pevninou propojeny mostky. Celý prostor kolem potoka, od jezů až ke konírnám a oranžerii, byl propojen velmi hustou cestní sítí, která propojovala mnoho důležitých doprovodných staveb a odpočívadel v parku. Cesty se vinuly nejen podél potoka, ale procházely i okolními loukami, které byly doplněny shluky dřevin. V okolí zámku a koníren byl prostor upraven více reprezentativně, ale nejbližší okolí zámku zde není navrženo. Dle tohoto plánu zahrada nebyla realizována.

Dalším návrhem úpravy zámecké zahrady je plán z roku 1817 (obr. 20., p. . 7.). Podstatou tohoto plánu je opět využití vodního toku, který se kousek od splavu rozšířil ve vodní plochu a dále upravený do meandru protéká parkem. Je navrženo i koryto pod kopcem Homole, které sloužilo pro vedení vody do elektrárny. Koryto bylo realizováno a v parku se nachází dodnes. Vedení cest je jednodušší, ale propojuje všechny důležitě části parku. Shluky dřevin vytvářejí hranici parku a doprovodem podél cest odděluje jednotlivé louky. Mezi shluky dřevin v parku jsou nechána volná místa, kterými je možný průhled do vzdálenější části parku. Na které úpravy v tomto návrhu jsou patrné i v dnešní podobě parku.

Obrázek . 20. Historický plán z roku 1817 (archiv zámku Rychnov nad Kn žnou)

Nejvíce podobný dnešnímu stavu zahrady je plán z 1. poloviny 19. století (obr. . 21., p . . 19.). V plánu je stejn veden tok eky i umíst ní rybníka je tém totožné. Cestní sí je ješt více skromn jší než na p edešlých plánech. Cesty vedou hlavn podél potoka s n kolika místy p echodu p es eku. D ležitá je i cesta vedená po jižním okraji parku. Tato cesta slouží k delším procházkám s možností odpo inku. Podrobnost kresby plánu zobrazuje shluky d evin s druhovým zastoupením listná nebo jehli nan . V parku byly navrženy stavby chrámu a poustevny, které nebyly realizovány. V plánu je výrazná shoda s dnešní podobou velké louky, prostoru u koníren, vedení toku B lé a umíst ní rybníka. Lze soudit, že podle tohoto plánu byl park alespo áste n realizován.

Obrázek . 21. Vý ez z historického plánu z 1. poloviny 19.století (archiv zámku Rychnov nad Kn žnou)

Posledním plánem je Plán parku vysokorodých hrbat z Kolowrat-Liebssteinských v erníkovících z roku 1894 od Dohnala (obr. . 22., p . . 9). Plán zachycuje reálnou situaci jak park kdysi vypadal.

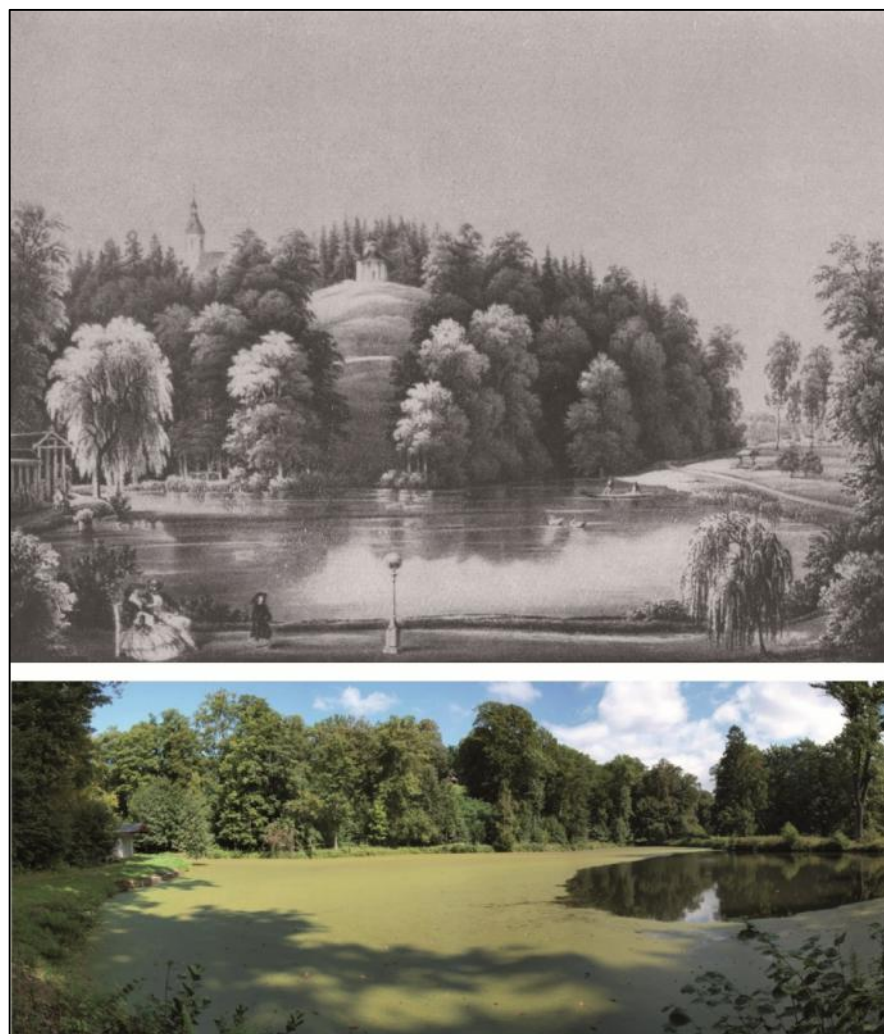
Obrázek . 21. Plán parku vysokorodých hrbat z Kolowrat-Liebssteinských v erníkovících z roku 1894 od Dohnala (SOA Zámrsk)

V plánu je poprvé z etelné ešení úpravy v okolí zámku. K zámku byla vedena p íjezdová cesta po které jezdily ko áry s hrbaty nebo návště vou. Cesta obklopovala travnatý parter s vysázenými ornamentálními kobercovými záhony, které dotvá ely reprezentativnost zámku (p . . 8., osa . IV.). Zámek byl ze strany od hospodá ského dvora odclon n výsadbou pásu d evin. Nad tímto parterem se nacházely další kv tinové záhony. Severn od zámku, za kv tinovými záhony, se nacházelo n kolik skleníků . V kronice obce erníkovice (Augustýn, 1930) je uvedeno, že až do roku 1920 v parku stál velký zimní skleník, dlouhý 30 m a vysoký 8m. Ve skleníku byly p stovány r zné cizokrajné stromy a ke e jako nap . *Magnolia*, *Dracaena*, *Metrosiderosy*, *Acacia*, citroníky, *Cryptomeria*, *Araucaria*, *Azalia*, *Rhododendron* atd. Strom *Magnolia grandiflora* byl tak veliký, že p i st hování ven na léto, muselo rostlinu p emístit 12-14 silných muž . Dále zde stál druhý skleník, rozd lený na dv ásti - kaméliový a palmový. Jednou ze vzácných d evin byl *Cycas* starý 130-150 let, vysoký 2,5 m. Z dalších vzácn jších rostlin byl *Pandanus utilis* a *Latania borbonic*.

Z této ásti u zámku vedly cesty ke gloriету, k rybníku a na louku ke konírnám. Cesta ke gloriету vedla do mírného kopce p evážn ve stínu d evin s výhledy na louky. N které byly obklopeny zelení a vytvá ely tak uzav ený prostor. Po p íchodu ke gloriету, s možností vystoupání na jeho v ži ku, byl

krásný výhled na celý park. Z gloriety vedlo několik ležících os a pruh (p. 8. osa I.). Cesta dále vedla do lesoparkové úpravy v severovýchodní části parku, která se stáela směrem dolů k rybníku.

Okolí rybníka bylo dležitě z hlediska odpočinkového. Bylo zde vytvořeno odpočinkové a výhledové místo na severním okraji rybníka, posezení u rybníčního altánu a posezení na jižní straně rybníka. Vyhlídku s kamenným stolem doplňoval *Fraxinus excelsior* 'Pendula'. Z tohoto místa je významný pohled na hráz rybníka, kde se nachází rybníční altán - Švýcarský dům. Altán je dležitým kompozičním prvkem, na který je vedeno několik os a pohled (p. 8. osa V.). Z posezení na jižní straně byl nádherný výhled na gloriety (obr. 23; p. 8. osa I.).

Obrázek 23. Historický pohled na gloriety a kostel přes rybník (Pacáková-Hošálková, 2004). Současný stav pohledu na gloriety.

Okolí rybníka bylo obklopeno rozsáhlými loukami. První se nacházela pod zámkem v areálu stájí pro koně. Louku lemovala okružní cesta se dvěma mosty přeseku B. louka. Nacházelo se zde obydlí pro správce, tenisové hřiště a hřbitov hraběcího páně. Z louky byl významný pohled na přeliv zámku a výhledy na další louku (obr. 24., 25, p. 8. osa III., IX., VIII.). Dále navazovala velká louka, která

se rozkládá po celé jižní straně parku. Byla nejvyšším volným prostorem. Po jejím obvodu vedla nejdelší okružní cesta s odpočinkovými a možností různých pohledů na zámek a jiné části parku (p. 8. osa III., VIII., VII.). Na konci velké louky cesta přecházela přeseku a pokračovala na druhé louku. Ve východní části této louky se nacházelo odpočinkové místo s kamenným stolem, obklopené kruhem z lip, ze kterého byl výhled až na zámek a rybníční altán (p. 8. osa II., V., VI.).

4.4.5.3. Následné úpravy vlivem secese

Na přelomu 19. a 20. století byla zámecká zahrada ovlivněna secesí. V okolí zámku vznikly kobercové a ornamentální květinové záhony (*Lilium candidum*, vysokokmenné růže). Byly doplňovány i nové druhy stromů a keřů (*Acer platanoides* 'Schwedleri', *Taxus bacata*, *Populus balsamifera*, *Fraxinus americana*). Tento vliv je zřejmý na úpravách zahrady až do poloviny 30. let 20. století. V následném období bylo upraveno okolí zámku, okolí koníren a proběhlo vykácení lesu u gloriety.

K výrazným úpravám došlo zaátkem 20. století, kdy byly zbourány skleníky v severní části zahrady a na jejich místě byl vybudován bazén s novou okolní výsadbou (p. 14). Od zámku byla navržena kolmo vedená cesta lemovaná trvalkovými okrasnými záhony. Cesta vedla přímo k nově navrženému obdélníkovému bazénu, který byl po všech stranách doplněn letními kovými záhony a živým plotem. Bazén byl umístěn na střed osy probíhající alejí *Acer platanoides* 'Schwedleri'.

4.4.5.4. Vliv učitelské školy a sociálního ústavu

Zámecký areál Jana Hanuše Kolowrata Krakovského-Libštejnského byl v roce 1951 přidělen eskoslovenským státním statkům n.p. Praha. Zámek se zámeckou zahradou byl dán do užívání Učitelské školy zemědělské. Ministerstvo zemědělství nařídilo, že zahrada nesmí být přeměněna v užitkovou zahradu. V roce 1955 plánovala škola vybudovat v parku drůbežárnu, chov kachen, což Krajské památkové středisko zamítlo. Již o několik let později byla ohrazena louka pod gloriety pro pastvu hovězího dobytka. V severozápadní části louky byla postavena přízemní stavba na ustájení dobytka, tzv. telečník a vzniklo zde i hnojiště. Tento krok několikrát kritizovalo KPS a upozorovalo na negativní působení na povodňovou situaci a keřové výsadby, ale pastva byla zrušena až v polovině 60. let (Duryš, 1951, Bartoš, 1955).

Areál byl využíván Učitelskou školou zahradnickou, ale i přesto zámecká zahrada začala chátrat. Projevilo se to v zarostání pruhů a cestních sítí náletovými dřevinami, suché stromy již nikdo neodstraňoval. Parkové porosty, trávníky, keře a stromy byly narušeny špatnou údržbou. Dle záznamů byly káceny i zdravé staré stromy a nepoškození jedinci. Porosty nebyly doplňovány novou výsadbou keřů a stromů. Cesty byly řadu let neudržované a navíc rozježděné od provozu těžké techniky. KPS se

marně několikrát snažilo přimět školu k nápravě a k obnově chátrajícího mostu, Švýcarského domu i gloriety, aby mohla být zahrada zpřístupněna návštěvníkům. Ústava byla vyžívána pro výsypky popela. Po protržení jezů byla poškozena hráz rybníka a zatopena velká část zahrady. Podzemní budovy byly opravovány jen navážkou ornice a násypy nebyly již dále upravovány (Čížka, 1963, 1961).

Od 1.9.1965 je na zámek umístěn Ústav sociální péče pro mládež. Chátrající zahrada byla rozdělena drátěným plotem o výšce 1,8m, který oddělil 2ha v okolí zámku a zbytek byl zpřístupněn veřejnosti. V té době byla zahrada sporadicky ošetřována při jednorázových brigádnických akcích. Zahrada neměla stálého zaměstnance, který by o ni pravidelně pečoval (Dobrkovský, 1965). Zámek v 2. polovině 60. let prošel úpravou pro provoz Ústavu, při kterých byla k zámku v roce 1968 přistavena mazutová kotelna. V roce 1969 byly ukončeny sadové úpravy v okolí zámku, které spočívaly ve vybudování skalky u východního průčelí zámku a v dalších zcela nevhodných výsadbách v jeho okolí. Po opuštění Ústavu sociální péče v roce 2001 zámek nebydlen. (Černoch, 1969, Žalmanová, 1969).

Asanační práce byla provedena až v roce 1974. Povodím Labe a spočívala ve vyčištění náletových dřevin po celé délce pravého břehu. Ponechány byly jen nadzemní jedinci a hlavní kmeny, které bránily vymílání břehů. Na několika místech mělo být provedeno zpevnění břehů srubovými stěny, proloženými vrbovým kletím (Brandejs, 1974).

Po navrácení zámeckého areálu původním majitelům byla zahrada poškozena dvěma přírodními katastrofami. První nastala v létě roku 1994, kdy bylo silným větrem vyvráceno a rozlámano několik staletých lip. V červenci roku 1997 zámeckou zahradu poškodily rozsáhlé povodně. Jednalo se o přívalovou vlnu, která sebou odnesla část břehové stěny části zahrady, poničila podzámeckou louku a odplavila zbytky krycí vrstvy parkových cest. Celý areál parku byl zanesen bahnem a dřevem (Slavík, 1998).

V roce 2002 odstranila Správa kolowratských lesů porosty náletů v okolí zámeckého rybníka, gloriety a louky pod ním. Znovu byl umožněn přístup na gloriety a rybník. Náletové dřeviny byly odstraněny mechanicky i s kůry nebo chemickými prostředky. V této době se ještě provádělo pravidelné sečení luk. Byly také vysazeny nové solitérní dřeviny: *Platanus acerifolia* (5ks), *Liriodendron tulipifera*, *Fagus sylvatica* 'Atropunicea'.

Obrázek . 24. Historický pohled na park 19. Století (Hieke, 1984a) - Současný pohled na zámek

Obrázek . 25. Pohled na zámek z 3/4 19. století (Hieke, 1984a) - Současný pohled na zámek a park

4.4.5.5. Soupis dřevin v parku

Ve VŠÚOZ v Praze honičích byl soustavný průzkum dendrologické skladby českých a moravských zámeckých parků zahájen v roce 1965 a ukončen v roce 1981. Východočeský kraj byl zhodnocen v letech 1958-65. Dřeviny označené "x" se vyznačují statným vzrůstem, v kovitosti a nápadností (Hieke, 1984b).

Cizokrajné dřeviny a kulturní variety domácích druhů: jehličnany: *Abies concolor*, *Ginkgo biloba* (x), *Juniperus communis* 'Suecica', *Picea pungens* 'Glauca', *Pinus strobus*, *Pseudotsuga menziesii* var. *glauca*, *Pseudotsuga menziesii* 'Pendula', *Thuja occidentalis*, *Thuja orientalis*. Listná dřevina: *Acer negundo*, *Acer platanoides* 'Schwedleri', *Acer pseudoplatanus* 'Purpurascens', *Aesculus glabra* (x), *Aesculus hippocastanum*, *Berberis vulgaris* 'Atropurpurea', *Betula verrucosa* 'Youngii', *Buxus sempervirens*, *Caragana arborescens*, *Carya tomentosa*, *Catalpa bignonioides* (x), *Cornus alba*, *Corylus maxima* 'Purpurea', *Deutzia scabra*, *Fagus sylvatica* 'Atropunicea' (x), *Fraxinus angustifolia*, *Fraxinus*

excelsior 'Pendula' (x), *Gleditsia triacanthos*, *Liriodendron tulipifera* (x), *Lonicera tatarica* 'Angustifolia', *Magnolia x soulangiana* (x), *Philadelphus coronarius*, *Philadelphus x lemoinei* Lemoine, *Physocarpus opulifolius*, *Platanus occidentalis*, *Polygonum baldschuanicum*, *Populus alba* 'Nivea', *Populus nigra* 'Italica', *Prunus cerasifera* 'Atropurpurea', *Quercus imbricaria*(x), *Quercus robur* 'Atropurpurea', *Rosa multiflora*, *Salix alba* 'Tristis', (x) *Sophora japonica* (x), *Syringa x chinensis*, *Syringa vulgaris*, *Tillia americana* (x).

Domácí a zdomácňené dřeviny: Jehli nany: *Abies alba*, *Juniperus communis*, *Larix decidua* (x), *Picea abies* (x), *Pinus silvestris*. Listná e: *Acer campestre* (x), *Alnus glutinosa* (x), *Berberis vulgaris*, *Clematis vitalba*, *Cornus sanguinea*, *Crataegus oxyacantha*, *Euonymus europaeus*, *Fagus sylvatica*, *Fraxinus excelsior* (x), *Ligustrum vulgare*, *Lonicera xylosteum*, *Populus nigra* (x), *Populus tremula*, *Prunus spinosa*, *Quercus petraea* (x), *Quercus pubescens* (x), *Rhamnus cathartica*, *Salix alba* (x), *Salix caprea*, *Sambucus nigra*, *Tilia platyphyllos* (x), *Ulmus glabra* (x), *Viburnum lantana*, *Viburnum opulus* (Hieke, 1984b)

4.4.6. Další stavby zámecké zahrady

4.4.6.1. Letohrádek - glorieta

Kolem roku 1800 v souvislosti s úpravou zámeckého parku vznikla v jeho nejvýše položené části východně od kostela, nedaleko dnešního východního vchodu na erníkovický hřbitov, nevelká stavba romantického letohrádku. Za první doklad jeho existence je možno považovat vyobrazení na litografii zámeckého parku, pocházející pravděpodobně ze 2. čtvrtiny 19. století. Z ní je patrné, že letohrádek tvořil akcent jednoho z hlavních parkových prvků od jihu, přes rybník. Dnes bohužel téměř rozeebraná, subtilní cihlová stavba, o rozměrech 3 x 3 m a výšce 6 m, měla zevně osmiboký, uvnitř válcový tvar a na severu se k ní připojovala dosud stojící vyhlídková věžka s otiskem totožného schodiště v interiéru. Věžka byla dole čtyřboká, nahoře osmiboká, s jednoduše řešenou romantizující fasádou a nízkou jehlancovou stříškou. Malý letohrádek v erníkovících zůstal jednoprostorovou stavbou ke hrám a oddychu, spojenou s vyhlídkovou věží (Musil a kol., 1998, Dobrkovský, 1986).

4.4.6.2. Kostel Povýšení sv. Kříže

V místech nynějšího kamenného kostela, který nechal postavit Jindřich Krafft v letech 1652-56, stával pouze dřevěný kostelík. Dřevěná stavba, připomínaná již ve 14. století, byla však v polovině 17. století zbořena. Při archeologickém průzkumu byly nalezeny základy kostela z let 1240-1270. Ze starého kostela se dochovaly jen dva zvony a mramorová deska Matyáše Dobeše z Olbramovic. Na konci 90. let 20. století byl kostel rekonstruován (Augustýn, 1930, Ševonová 1998).

Obrázek . 26. Pohled na zrušeninu gloriety roku 1984 (Musil, 1998) - Pohled na současný stav gloriety

4.4.6.3. Rybníční altán (Švýcarský dóm)

Na hrázi zámeckého rybníka byl postaven v 1. čtvrtině 19. století dřevěný, hrázdný altán o velikosti 3,5 x 3,5 m, se sedlovou střešou krytou lepenkou. Součástí stavby byla zastřešená terasa a štít se zdobným prvkem. Altán sloužil pro rybářské potřeby (Dobrkovský 1986).

4.4.6.4. Sportovní areál

V 2. polovině 20. století byly naplánovány velkolepé stavby v zámecké zahradě. Národní výbor v erníkovících v roce 1970 plánoval vybudovat na velké Louce bazén s šatnami, sprchami a WC. Koupaliště nemělo být oploceno ani pletivem ani živým plotem. Nesměla se pohledově narušit architektura zahrady a jejich volných lučních prvků a neměly být při stavbě poškozeny stávající dřeviny. Z technických důvodů bylo od projektu upuštěno. O několik let později bylo zřízeno na západním okraji velké louky fotbalové hřiště. U hřiště byla postavena jednopatrová budova pro zázemí hřiště s oběrstvením. Dále se areál rozšířil o tenisové kurty a volejbalové hřiště. Na konci 90. let 20. století bylo ke stávajícímu fotbalovému hřišti postaveno další fotbalové hřiště s umělým povrchem (Dobrkovský, 1970).

4.4.6.5. Konírny

Nynější panské konírny byly upraveny z bývalé sýpky pro obilí. Dříve sloužila tato budova i k jiným účelům. Byl tu sál s jevištěm a hrálo se tu divadlo při různých panských slavnostech. Jeviště daroval p. hr. Bohuslav Kolowrat roku 1904 (Augustýn, 1930).

4.4.6.6. Jez

Děvový jez se nacházel na východním okraji zámeckého parku. Stavba sloužila k regulaci vody na úseku Bělé a k napájení vody do zámeckého rybníka. Později byla vybudována okolo rybníka strouha, která vedla až k zámku a sloužila pro pohon vodní elektrárny. V roce 1957 jez praskl a rovněž se protrhla i hráz rybníka. Voda tekla po cestách a vymývala nové koryto. Z důvodů sesychání podloží pod zámek bylo požádáno o obnovení jezu a náhonu. Pozstatky jezu vzala povodeň v roce 1998 (Čechová, 1963, 1969).

4.5. Současný stav

Zámecká zahrada prošla během posledních několika desetiletí výraznými změnami, hlavně za dob Ústřední školy zahradnické a Ústavu sociální péče pro mládež. Změny zahrnují přehledy a stav děvein se zhoršoval. Pro potřeby dětského ústavu byl prostor okolo zámku oplocen a využíván pouze ústavem, proto zde byly zřízeny i sušáky a dětské prolézačky. Pozstatky staveb a oplocení parku je zřejmě dodnes (p. 10., 11).

Po opuštění Ústavu sociální péče v roce 2001 zámek neobydlen. Od té doby chátrá jak zámek tak i park. V roce 2002 proběhlo odstranění náletových děvein v okolí gloriety. Bohužel to byl jediný zásah, který byl proveden. Dále bylo vysázeno několik nových děvein, které byly následně poškozeny a zůstaly jen tři - dva *Platanus acerifolia* a jeden *Fagus sylvatica* 'Atropunicea'.

Kompozice parku je narušena hlavně rozsáhlými plochami náletových děvein - *Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus*, *Tilia cordata*, *Fraxinus excelsior* a *Robinia pseudoacacia*. Hustota a výška náletů v nich znemožňuje jak průchodnost parku, tak i výhled do okolí. Nálety tak ovlivňují i hlavní kompozici přehledů, které byly dříve vytvořeny. Mnoho z nich zaniklo a zůstalo pouze pár přehledů (p. 11). Současný stav přehledů je velice ovlivněn i rozrostlými děveinami a přehled je tak velice zúžen, nebo je zkrácena délka pohledové osy.

Průchodnost mezi jednotlivými částmi zahrady je omezena vodním tokem Bělé a vodním korytem vytvořeným pro vedení vody do elektrárny a napájení rybníka. Jediná možnost přechodu přes ek je po dřevěném mostku kousek od jižní hranice rybníka. Dalším současným přechodem je pouze brod mezi velkou a tětí loukou.

Vstup do parku je možný pouze od konírny, podél východního oplocení zámecké zahrady a u gloriety. V místech bývalého splavu vedou do parku dvě polní cesty. Cestní síť je oproti historickým plánům velice omezena. Vzhledem ke stavu parku a malé návštěvnosti jsou cesty zarostlé a často pouze vyšlapané do trávy. Širší cesta se nachází pouze v okolí sportovních hřišť, okolo rybníka a gloriety. K odpočinku v parku slouží pouze dvě dřevěné lavičky a jeden kamenný stůl s kamennými lavičkami. Jedna z laviček je umístěna u rybníčního altánu, druhá na okraji rybníka pod svahem, ke které vede pouze vyšlapaná úzká cesta v trávě. Kamenný stůl s lavičkami se nachází ve svahu nad vodním kanálem.

Gloriet, jehož vzhledem bylo možno po schodech vystoupat na vyhlídku, byl poničen a jeho původní podoba nebyla doposud navracena. V posledních letech byla opravena stěcha a dveře, které byly poté ukradeny. V parku se dochovalo původní okrasné zábradlí u rybníčního altánu a vyhlídky u rybníka. Kamenných stolů s lavičkami se v parku nacházelo více, ale ty se bohužel nedochovaly. V místech psího hřiště se dochovaly pouze dva náhrobky hraběcího psího. Park není vybaven jinými odpočívadly, mobilií ani osvětlením, kromě areálu sportovních hřišť. Vzhledem k nedostatku laviček a míst k posezení a odpočinku je park v současné době využíván spíše jen k procházkám se psy.

Areál v okolí zámku je stále oplocen a ve většině uzavřen. Neplní již reprezentativní funkci a stálým oplocením znemožňuje průchodnost do dalších částí parku. Z cestní sítě byla zachována pouze asfaltová příjezdová cesta, ostatní nepevné cesty zcela zanikly. Úprava ze začátku 20. století, kdy proběhla výstavba bazénu s novou cestou lemovanou okrasnými záhony a dvěma dřevěnými stromy *Acer platanoides* 'Schwedleri', byla zcela poničena a dochovalo se pouze stromové jádro. Bazén byl zasypaný a okolní okrasné výsadby postupně zanikly. Nedochovaly se ani žádné okrasné záhony v blízkosti zámku.

Centrální část v okolí rybníka je významným pohledovým uzlem. Prostor by měl sloužit k posezení a odpočinku s pohledem na vodní hladinu a rybníční altán. V současné době je rybníční altán uzavřen a ve špatném stavu. Posezení u rybníka je možné pouze na dvou lavičkách. Z přehledů, které by měly být od rybníka vedeny jsou zachovány pouze dva - na gloriety a z odpočívadla na tětí louku. Ostatní jsou v současné době znemožněny porostlými rostlinami.

Louky v zámeckém parku jsou neudržovány a neustále zarůstají náletovými děveinami. U vpusť rybníka je rozšířena *Reynoutheria japonica*. Značnou část velké louky zabírají dvě fotbalová a jedno volejbalové hřiště. Na velké louce je umístěno šest soliterních stromů - tři *Quercus imbricaria*, dva *Fagus sylvatica* 'Purpurea' a jeden *Juglans nigra*. V prostorách mezi zámek a konírnou se z dřívější okrasné části vytvořil výběh pro koně. Podél potoka mezi těmito stavbami rostou stromy, které brání pohledu na zámek po celé délce jeho přehledů.

5. Vlastní projekt

Zámecký park je dostatečně doložen historickými podklady jak mapových návrhů na úpravu parku, tak i z popisu dřívějšího stavu a jeho následných úprav. Dle několika dochovaných litografií z počátku 19. století a fotografií z 20. století je lehčí si představit tehdejší podobu parku.

Zhodnocením současného stavu parku bylo zjištěno, že park je několik desetiletí neudržovaný a stav je nevyhovující. Zámek je neobydlený a zničený. Dřeviny jsou poškozené, cesty zarostlé a průchodnost parku omezuje nedostatek mostků přeseku B lou. Hlavním cílem úpravy v parku je ošetření a zlepšení stavu dřevin, vytvoření nové cestní sítě a nových odpočívadel, zachování charakteru kompozice a navrácení reprezentativnosti sídla.

5.1. Koncept

Návrh řešení obnovy zámeckého parku v erníkovcích vychází z výše zjištěných analýz. Dle ležitého materiálu pro obnovu parku jsou historické plány a podklady.

Na začátku úpravy je nutné provést vykácení nevhodných dřevin. Plán kácení je rozdělen do dvou fází a to na odstranění dřevin se špatným zdravotním stavem a porosty náletových dřevin ve fázi první a odstranění jedinců se sníženou sadovnickou hodnotou ve fázi druhé. V centrální části (celek A), je plán kácení navržen pro jednotlivé dřeviny, v ostatních částech je navržena probírka porostů. V okolí rybníka je kácení navrženo tak, aby byly navráceny alespoň základní kompoziční osy. Oplocení okolo zámku je navrženo odstranit a propojit tak tuto část se zbytkem parku. Pro snadnější pohyblivost a průchodnost parkem je navrženo postavit několik mostků a lávek s možností přechodu přeseku B lou a vodní koryto. S nově vytvořenými mostky je navržena i nová cestní síť propojující zámek a rybník, včetně louky s glorií a vytvoření okružní cesty vedené po jižním okraji parku až k bývalému splavu.

K vytvoření odpočívacích míst budou vytvořeny repliky kamenného stolu a laviček a jsou navrženy na původní místa kde se nacházely. U rybníka a zámku vzniknou další místa s lavičkami a možností odpočinku. Prostor u zámku je navrženo více reprezentativně vytvořením nových okrasných záhonů.

5.2. Plán kácení

Podle vypracované inventarizace dřevin a současné kompozice zahrady byl navržen plán kácení. Podrobné kácení je navrženo v centrální části okolo rybníka (celek A, p. 3). V ostatních částech, které byly hodnoceny jako porosty stromů s výskytem náletů je navrženo vykácení jedinců ve zhoršeném zdravotním stavu a jedinců, které narušují kompozici parku.

Kácení bylo rozděleno do dvou fází. V první fázi budou odstraněny dřeviny se špatným zdravotním stavem, sníženou statickou stabilitou a jedinci zcela odumřelí. V této fázi budou odstraněny také všechny plochy náletových dřevin. V některých místech může být z náletových dřevin ponechán vzrostlejší jedinec, který by v následné době mohl vyplnit prostor po vykácených dřevinách. Ze skupinek, které se nachází v blízkosti zámku, budou ponechány pouze ty. Ve druhé fázi kácení budou odstraněny dřeviny se sníženou sadovnickou hodnotou a ty, které se kompozičně nehodí do nového návrhu parku. Budou pokáceny dřeviny, které přehušují porosty stromů, a které zasahují do navržených pruhů a pohledů.

S ohledem na vysokou hustotu zápoje jak dřevin, tak hlavně náletových podrostů, by bylo vhodné ještě před samotnou inventarizací dřevin provést prvotní zdravotní probírky. Po odstranění těchto dřevin, v tomto případě v 1. fázi kácení, by byl plán druhé fáze znovu přehodnocen podle vyplývající situace, aby nedošlo k nevhodnému kácení z kompozičních důvodů.

5.3. Návrh obnovy parku

5.3.1. Současné dřeviny

Podle hodnocené inventarizace byly provedeny návrhy na kácení. Mnoho z dřevin muselo být vykáceno ze zdravotních a kompozičních důvodů. Ponechané dřeviny přesto nejsou vždy zcela zdravé. Hlavní dřeviny, které jsou staré a historicky významné mívají nějaké zdravotní poškození. U těchto dřevin je nutné ošetření. Jedná se především o uschlé a vylomené hlavní větve nebo terminál a výskyt dutin a hnilob. Dřeviny mohou mít sníženou statickou stabilitu, ale nenarušují bezpečnost provozu. U soliterních dřevin je potřeba, aby nebyly nadále zarostány náletovými dřevinami, jako to bylo v současném stavu.

5.3.2. Stavby

K ideálnímu stavu kompozičních pohledů a výhledů je navrženo dokončit opravu gloriety. Je navrženo zrekonstruovat toto schodiště ve vzhledu gloriety. Na vyhlídce dále obnovit dřevěné zábradlí dle dochovaných podkladů. Rybníční altán je potřeba natít a opravit dochované zábradlí.

V areálu zámku je navrženo odstranění pozůstatků z doby uševské školy a sociálního ústavu. Jedná se o garáže, dřevěné prolézačky a další drobné pozůstatky a hlavně oplocení celého areálu zámku, kterým by se prostor otevřel pro veřejnost.

Dle ležitého novým prvkem v parku je obnova mostků a lávek přeseku B lou a vodní koryto. Jediný současný mostek v blízkosti rybníka je potřeba ošetřit proti rzi a obnovit zábradlí, aby bylo vhodné za jízdu do okolí. Návrh nového zábradlí vychází z historického návrhu mostků (p. 14).

var.1). Nově vytvořený most u zámku je navrhován podle historické předlohy návrhu mostku (příloha 14 var. 2). Most je navržen více reprezentativní a je natřen na bílou barvu. Ve východní části parku, kde se nachází brod, je navržen stejný mostek jako u rybníka (příloha 14 var. 1). Brod bude zachován a bude zde možnost i přesného plynulého. K přejití vodního koryta jsou navrženy menší dřevěné lávky.

5.3.3. Cestní síť

Stav všech současných cest je nedostačující, protože to jsou jen úzké pásy vyšlapané do trávy, proto je navržena zcela nová cestní síť. Vedení současných cest je zachováno a rozšířeno podle nových možností v parku. Stavbou nových mostků tak bude možno lépe procházet částmi parku. Vznikne tak propojení velké a malé louky, které byly doposud propojeny pouze brodem, a dále napojení na louku pod glorií. Hlavní cesty propojující důležité stavby a části v parku jsou navrženy mlatové. Po určitých úsecích se cesta rozšíří uje na menší plochu s posezením. Cestní síť je vedena jemnými vlnkami, aby byla charakteristická pro krajinný park.

Zpevněné pěší cesty k zámku jsou ponechány až na cestu mezi zámkem a kaplí, ta je odstraněna a navržena je nová mlatová cesta vedoucí k mostku a rybníku.

5.3.4. Úprava vodního toku a rybníka

Vodní tok je již v několika místech zpevněn kamennou zídou. S novým umístěním mostku u zámku je navrženo i zpevnění těchto břehů. Voda během postupně vymývala a již nejsou pro stavbu mostku stabilní.

Rybník je napájen z uměle vytvořeného koryta, které bylo ovlivněno zbouráním jezu. Nyní korytem neprotéká tolik vody a všechna je svedena na plnou rybníka. Vodní koryto v místech podél rybníka je suché a u zapuštěného koryta pod zem se nenachází již žádná voda. Je navrženo do koryta pouštět více vody, aby plnilo svůj význam. Zapuštěné koryto pod zem je nutno opravit a zpevnit.

U vstupu a výstupu rybníka se nachází několik poškozených betonových staveb pro regulaci napouštění a vypouštění rybníka. Stavby je potřeba zrekonstruovat, nebo úplně nahradit novými.

Rybník je v letních měsících špinavý a zarostlý. Je navrženo jeho vyčištění, aby voda byla čistá a mohla na vodní hladině odrazet okolní vegetaci.

5.3.5. Mobilie

V parku se nyní nachází pouze dvě dřevěné lavice a jeden kamenný stůl s dvěma lavicemi. Pro kompletní návrh odpadků je použit jeden styl lavic vhodných do krajinného parku. Pro zachování historického vzhledu je navrženo vytvoření repliky jediného kamenného stolu a lavic. Repliky budou umístěny na vyhlídce u rybníka a na malé louce do kruhu vytvořeného z lip. Dále budou v okolí

zámku a rybníka doplněny kovové ozdobné lavice s dřevěnými sedáky. V části okolo velké a malé louky jsou navrženy jednodušší kovové lavice s dřevěnými sedáky. K odpadkovému sběru a na hlavních cestách jsou navrženy nové odpadkové koše.

Osvětlení se nachází pouze v okolí zámku a je zastaralé. Současné lampy budou nahrazeny novými a ve stejném stylu budou umístěny i v části okolo rybníka a hlavních cest.

5.3.6. Nová výsadba dřevin

Kácením ze zdravotních a kompozičních důvodů vzniknou v některých místech volnější plochy v porostech stromů. Vhodným doplněním prostoru je možnost výsadby nových dřevin, nebo pokud je to možné, ponechání vzrostlejšího jedince z náletových dřevin, který nahradí vykácené stromy. K výsadbě jsou voleny domácí druhy, které jsou typické pro danou lokalitu a v parku se již vyskytují, například *Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer campestre*, *Tilia cordata*, *Quercus robur* a *Alnus glutinosa*. Na vyhlídce u rybníka byl vykácen historický *Fraxinus excelsior* 'Pendula', který svými převislými větvemi vytvářel zajímavé posezení a větvě se krásně odrazily ve vodní hladině. Tato dřevina bude opětovně vysázena na stejném místě.

5.3.7. Úprava v okolí zámku

Pro vytvoření reprezentativnějšího vzhledu zámku je navrženo několik nových okrasných květinových záhonů, které jsou umístěny na travnatém parteru u zámku. Jedná se o trvalkové záhony a úpravu stávajících dřevinných záhonů. Vykácením dřevin se travnatý prostor severně od zámku rozšíří a zviditelní se bývalé stromořadí *Acer platanoides* 'Schwedleri'. Stromořadí je doplněno přes mlatovou cestou a novými lavicemi.

Prostor je otevřen a propojen novou cestní sítí s návsi obce. Odstraněním oplocení vznikne propojení zámku s loukou, kde je vyběh pro koně, kolem kterého povede nová cesta až k současnému mostku. Dále bude upravena cesta mezi zámkem a kaplí, která bude prodloužena a povede až k rybníku.

5.3.9. Rámcový rozpočet

Položka	m.j.	Jednotková cena	Množství	Celkem
Pokácení stromu - s odklizením částí kmene, v tví, uložení	ks	9000	104	936000,-
Odstranění paez - s odvozem, dodáním zeminy	ks	5000	104	520000,-
Odstranění náletových dřevin nad 1m výšky	ha	32000	8,5	272000,-
Výsadba stromu s balem - s vyhloubením jamky, kotvením	ks	900	22	19800,-
Stavba mostků	ks	80000	2	160000,-
Stavba dřevěné lávky	ks	11000	2	22000,-
Lavička - litinová Fun (s montáží)	ks	4200	6	25200,-
Lavička - litinová Schonbrum (s montáží)	ks	4500	21	94500,-
Kamenný stůl s lavicemi	ks	30000	3	90000,-
Lampa- Brilum Thales (s montáží)	ks	2500	25	62500,-
Odpadkový koš (s montáží)	ks	2900	10	29000,-
Mlatová cesta - s úpravou podloží	m ²	1900	3000	5700000,-
Odstranění plotu	m ²	50	620	31000,-
				7962000,-

6. Diskuse

Cílem této diplomové práce je zhodnocení současného stavu a návrh zahradní architektonického řešení zámecké zahrady v Perníkovcích. Důležitými hledisky pro samotný návrh jsou historické podklady, podrobný dendrologický rozbor, kompozice a obytný rozbor.

K zámecké zahradě neexistují žádné současné dokumenty o stavu zahrady, proto byla provedena podrobnější inventarizace dřevin. Z toho důvodu nemohla být zvolena metodika podle Prof. Ing. Jaroslava Machovce, CSc. z roku 1982. Tato metodika hodnotí pouze dendrometrické údaje, v kovou kategorii a sadovnickou hodnotu.

Metodika J. Machovce upozorňuje na správné zvolení postupu hodnocení. Je důležité stanovit, kolik dřevin bude zaměřováno jednotlivě, a kolik bude zahrnuto do porostu. Obzvláště u rozsáhlejších ploch, určených k inventarizaci, je vhodné je rozdělit do několika úseků, které se vyznačí do mapy ve větší měřítku. Doporučuje se držet zásady, že by počet jednotlivě hodnocených dřevin neměl být vyšší než 500 (výjimka 1000) a počet samostatně hodnocených porostů by neměl přesáhnout 50 (výjimka 100). Při vyšších počtech se stávají mapy nepřehledné a méně čitelné.

Pro zhodnocení stávajícího stavu byla zvolena podrobnější metodika podle Doc. Ing. Miloše Pejchala CSc. s rozšířením o hodnocení zdravotního stavu podle Doc. Ing. Pavla Šimka, Ph.D.

Pejchal rozděluje hodnocené veličiny na standardní, které hodnotí například Machovec, a nadstandardní. Standardní zahrnují hodnocení taxonu, dendrometrické údaje (výška, šířka koruny, výškový tloušťka), věk, sadovnickou (celkovou) hodnotu a doplňující údaje v poznámce. Mezi nadstandardní veličiny zahrnul doplňkové dendrometrické údaje, vývojové stádium, vitalitu, zdravotní stav, pěstební stav, historickou hodnotu a další.

Oproti metodice Machovce, Pejchal uvádí jako další nadstandardní veličinu postavení jedince v kompozici. Rozlišuje solitéru, rozvolněnou a zapojenou skupinu, okraj rozvolněnou a zapojenou skupinu, rozvolněnou a zapojenou porost, okraj rozvolněného a zapojeného porostu a stromoadí.

Pejchal hodnocení zdravotního stavu rozdělil do pěti kategorií - normální stav, málo výrazná abnormalita, středně výrazná abnormalita, velmi výrazná abnormalita a abnormalita ohrožující bezprostředně existenci jedince. Hodnocení je uváděno jako velikost odchylek od normálního stavu. Šimek určuje zdravotní stav pomocí dílčích charakteristik, jsou jimi poškození kmene, koruny, výskyt suchých větví, dutiny a hniloby a statická stabilita, ze kterých následně určuje zdravotní stav, který rozdělil do tří kategorií - zdravý, poškozený a značně poškozený jedinec.

V zámeckém parku v Perníkovcích bylo zhodnoceno celkem 690 položek. Nejčastěji se vyskytujícími taxony byly *Tilia cordata*, *Carpinus betulus*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides*, *Fraxinus excelsior*, *Alnus glutinosa* a *Quercus robur*. Bylo identifikováno 63 druhů, z toho 13 druhů

jehličnanů a 50 druhů listnatých. Dřeviny jsou převážně v pokročilém stádiu dospělosti a zdravotního stavu zdravý. Sadovnickou hodnotu průměrný jedinec tvoří 63,1 % dřevin.

Hieke (1984a) uvádí, že v parku roste 12 druhů jehličnanů a 71 druhů listnatých. Z jehličnanů zmíněnými význačnými *Ginkgo biloba*, *Pseudotsuga menziesii* 'Pendula' a z listnatých pozoruhodné duby *Quercus imbricaria*, *Quercus robur* 'Atropurpurea', *Liriodendron tulipifera*, *Sophora japonice*, *Fagus sylvatica* 'Atropunicea', *Gleditsia triacanthos*, *Tilia americana*, *Magnolia x soulangiana*, *Lonicera tatarica* 'Angustifolia', *Syringa x chinensis* aj.

Pacáková-Hošálková (2004) se zmíněnými o krásných solitérních skupinách sasto dendrologicky významnými stromy jako například sekvoje. Měla by snad být nejstarší větvě. Žádná jiná publikace ani záznamy v archivu nezmiňují výskyt sekvoje v parku v Perníkovcích.

Po zhodnocené inventarizaci dřevin lze potvrdit, že park je nyní několik desetiletí zanedbávaný. Výrazné zhoršení stavu nastalo po umístění Ústřední školy zahradnické a poté Ústavu sociální péče na zámek. Po přestěhování ústavu do Rychnova nad Kněžnou zůstal zámek poněkud opuštěný a nevyužíván. Je prázdný a nehlídaný. Ze zámku byly již po několikáté ukradeny části mramorové stěchy. V posledních letech, kdy začala probíhat rekonstrukce gloriety, byly naváženy hned po obnovení ukradené dřevěné dveře. Práce na opravě gloriety se tak opět zastavily. Z kamenných stolů, které se v zámecké zahradě nacházely, se dochoval pouze jeden se dvěma lavicemi.

K zahradě se dochovaly i historické plány, podle kterých mohla být zahrada realizována. Tyto plány jsou významné pro obnovu povodňové podoby parku.

Ze strany majitelů ale není o zámek ani o park v současné době evidentně žádný zájem. Samotný zámek by potřeboval rozsáhlou rekonstrukci, která by byla velice nákladná. Rekonstrukce zámku ani parku bohužel není v plánu. Přitom právě rekonstrukce a nové využití zámku by mohlo podpořit zrekonstruování i zámecké zahrady.

7. Závěr

Cílem bylo zhodnotit současný stav a zdokumentovat historický vývoj zámeckého parku v Perníkovicích. Důležitým podkladem pro vlastní projekt bylo provedení podrobného dendrologického rozboru. Park byl také zhodnocen z hlediska historického, kompozičního a obytného.

K inventarizaci dřevin byla vybrána metodika s podrobnějším hodnocením jedinců, aby byl co nejpřesněji zjištěn současný stav. Inventarizací bylo zjištěno 63 taxonů dřevin, což je o 20 méně, než při dendrologickém průzkumu v letech 1958 - 1965. Příčinou úbytku tolika druhů je špatná a zcela nevyhovující péče, která byla prováděna po roce 1951, kdy byla na zámek umístěna Ústřední škola zahradnická a později Ústav sociální péče. Od této doby se stav zámecké zahrady jen zhoršoval. Hlavními problémy současného stavu jsou rozsáhlé plochy s náletovými dřevinami, které znemožňují jak průchodnost parkem, tak i výhled do parku. Dřeviny jsou až na výjimky v dobrém zdravotním stavu, ale dost často se vykytují suché v tvé, nevhodně vylomené v tvé, poškození kmene atd. Ani romantické stavby, které obohacují park, nejsou v dobrém stavu.

Obnova zámecké zahrady vycházela z podkladů a plánů, které byly dochovány v archivech. O stavu zámecké zahrady se dochovaly tyto plány a několik spisových korespondencí.

Pro navrácení zahrady k lepšímu stavu je nutné odstranit všechny plochy náletových dřevin, stromy se špatným zdravotním stavem a ošetřit dřeviny s výskytem drobnějších poranění. Pro navrácení základních kompozičních hodnot je nutné odstranit dřeviny, které brání pohledovým osám. Nově byly vysázeny dřeviny na místa, kde jejich vykácením vznikla proluka. Odstraněním plotu v okolí zámku se park stane přístupnější a průchodnější. K vytvoření nové cestní sítě bylo potřeba navrhnout několik míst, kde bude možné přejít přeseku Blou a vodní koryto. Současný stav cest je nedostačující, ale navržením nových mostků bylo možno cesty rozšířit a upravit. Park byl doplněn chybějícím mobiliárem, a byly obnoveny kamenné stoly s lavicemi. Okolí zámku bylo upraveno více reprezentativně.

Tyto navržené úpravy vedou ke zlepšení současného stavu a k napodobení původního vzhledu zámeckého parku. Cíl práce byl splněn.

8. Seznam literatury

- Augustýn, B. 1930. Kronika obce erníkovice. 1. díl
- Bartmann, E. 1989. Obohacování přírodních a humánních hodnot v památkových krajinných parcích. In: Halámková, A., Purkyňová J. 1989. Historické parky a zahrady - současné a budoucí využití. Krajský ústav státní památkové péče a ochrany přírody. Ostrava. s. 145. ISBN: 80-85034-02-6
- Dokoupil, Z., Neumann, P., Riedl, D., Veselý, I. 1957a. Historické zahrady v echách a na Moravě. Nakladatelství československých výtvarných umělců. Praha. 67 s.
- Dokoupil, Z. 1957b. Zahrada a park v historickém vývoji. Státní nakladatelství technické literatury. Praha. 119 s.
- Drhovský, K. 1989. Problematika nároků na vybavenost obnovených zahrad a parků z hlediska jejich nového využití. In: Halámková, A., Purkyňová J. 1989. Historické parky a zahrady - současné a budoucí využití. Krajský ústav státní památkové péče a ochrany přírody. Ostrava. s. 145. ISBN: 80-85034-02-6
- Fiala, Z. (eds.). 1989. Hrady, zámky a tvrze v echách, na Moravě a ve Slezsku VI. Východní echy. Nakladatelství Svoboda. Praha. 724 s.
- Hendrych, J. 2005. Tvorba krajiny a zahrad. VUT. Praha. 199 s. ISBN: 80-01-03163-2
- Hieke, K. 1984a. České zámecké parky a jejich dějiny. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. 464 s.
- Hieke, K. 1984b. Dějiny českých a moravských zámeckých parků. Sempra. Praha. 146 s.
- Holmes, C. 2002. Umění zahrad: nejkrásnější zahrady světa. Knižní klub, Praha, 176 s.
- Horáček, P. 2007. Encyklopedie listnatých stromů a keřů. Computer Press. Brno. 747 s. ISBN: 978-80-251-1708-8
- Hurych, V., Slovák, J., Svoboda, S. 1984. Sadovnictví I. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. 399s.
- Hurych, V. 2003. Okrasné dějiny pro zahrady a parky. Květ. Praha. 203 s. ISBN: 80-85362-46-5
- Kalusok, M. 2004. Zahradní architektura. Computer press. Brno. 192 s. ISBN: 80-251-0287-4
- Machovec, J. 1982. Sadovnická dendrologie. Státní pedagogické nakladatelství. Praha. 246 s.
- Machovec, J. 1989. Náhrady dějiny a problematika změny sortimentu dějiny při obnovách historických zahrad a parků. In: Halámková, A., Purkyňová J. 1989. Historické parky a zahrady - současné a budoucí využití. Krajský ústav státní památkové péče a ochrany přírody. Ostrava. s. 145. ISBN: 80-85034-02-6
- Musil, F., Svoboda, L. 1998. Hrady, zámky a tvrze okresu Rychnov nad Kněžnou. Grantis. Ústí nad Orlicí. 224 s. ISBN: 80-902400-3-8
- Otruba, I. 2005. Krásy anglických zahrad. ERA. Brno. 159 s. ISBN: 80-7366-030-X
- Pacáková-Hošálková, B., Petr, J., Riedl, D., Svoboda, A.M. 2004. Zahrady a parky v echách, na Moravě a ve Slezsku. Libri. Praha. 526 s. ISBN: 80-7277-279-1
- Pavlátová, M., Ehrlich, M. (eds.). 2004. Zahrady a parky jižních ech. Společnost pro zahradní a krajinnou tvorbu. Nebe. Praha. 415 s. ISBN: 80-902910-6-6
- Pejchal, M. 1989. Využití výmladnosti dřevin při regeneraci a přestavbě porostů. In: Halámková, A., Purkyňová J. 1989. Historické parky a zahrady - současné a budoucí využití. Krajský ústav státní památkové péče a ochrany přírody. Ostrava. s. 145. ISBN: 80-85034-02-6
- Pejchal, M. 2008. Arboristika I. pro další vzdělávání v arboristice. VOŠ a ZŠ. Mlýnský. 168 s.
- Tupý, Z. 1986. Výtvarná výchova: výtvarné a estetické aspekty zahradní architektonické a krajinné tvorby. Státní pedagogické nakladatelství. Praha. 159 s.
- Wagner, B. 1965. Sadovnická a krajinná tvorba: díl II. Sadovnické a krajinné úpravy v historickém vývoji. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 224 s.
- Wagner, B. 1984. Základy sadovnické a krajinné kompozice II. Estetické zákonitosti. Státní pedagogické nakladatelství. Praha. 194 s.
- Wagner, B. 1986. Sadovnická tvorba III. Obnova historické zeleně I. část. Státní pedagogické nakladatelství. Praha. 103 s.
- Wagner, B. 1989. Sadovnická tvorba. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. 336 s.

Státní oblastní archiv v Zámruku

Fond. Velkostatek Rychnov nad Kněžnou

Plán parku v erníkovících. 1894. rkp. kolor. inv. č.: 6878a. mapa č. 390

Projekt mostku v zámeckém parku v erníkovících 1875. kresl. kolor. inv. č.: 6869. mapa č. 376

Návrh na úpravu okrasné zahrady při parku na zámku v erníkovících. 1:250. kresl. kolor. inv. č.: 6888. mapa č. 400

Územní odborné pracoviště NPÚ v Josefově

evonová, J. 1998. Náhrobník Matyáše Dobše z Olbramic. Univerzita Palackého. Olomouc.

Spisová dokumentace obce erníkovice. Šanon č. 21

Bartoš, M. 1955. KNV. Týniště nad Orlicí

Brandejs, V. 1974. Asanace břežových porostů - zámecký park erníkovice. ONV. Rychnov nad Kněžnou

ernoch, J. 1969. Kontrolní den a schválení projektových změn. ONV. Rychnov nad Kněžnou

Dobrkovský, F. 1965. Zámek erníkovice - užívání parku. ONV. Rychnov nad Kněžnou

Dobrkovský, F. 1986. Záznam o provedené revizi

Dobrkovský, F. 1970. Jednání o výběr stanovišť pro koupaliště v Černíkovcích. MNV. Černíkovice

Uryš, J. 1951. Zámek Černíkovice. MZ. Praha

Čech, J. 1961. Stav zámeckého parku v Černíkovcích. KPS

Čech, J. 1963. Stav zámeckého parku- návrhy na zlepšení. MNV. Černíkovice

Čech, J. 1969. Černíkovice- ošetřování zámeckého parku. ONV. Rychnov nad Kněžnou

Slavík, J. 1998. Černíkovice - zámecký park - obnova po povodni. PÚ. Týniště nad Orlicí

Žalmanová, L. 1969. Černíkovice - zámek, kotelna a hygienické zázemí. KPS

Správa kolowratského zámku

Historický plán ze začátku 19. století. inv. č.: 1608/1221

Historický plán z roku 1817. inv. č.: 1611/1224

Plan General du Chateau de Plaisance et du Jardin de Czernikowitz. inv. č.: 1609/1222

Internetové zdroje

Janoušek, M. 2008. Legislativní ochrana archeologických památek (on-line). (cit. 2013.1.10.). Dostupné z <<http://www.mistnikultura.cz/legislativni-ochrana-archeologickych-pamatek>>

Reš, B., Vencálek, T., Šterbera, P., Klápště, J. Obnova historických zahrad a parků (on-line). Praha. AOPK ČR. 2009. (cit. 2013.1.10.). Dostupné z <www.dotace.nature.cz/res/data/003/000573.pdf>

Horáček, P. 2006. Dendrologie online (on-line). (cit. 2012.12.7.). Dostupné z <databaze.dendrologie.cz>

Janoušek, M. 2009. Historické zahrady a parky a jejich obnova z pohledu zahradního archeologického výzkumu. Zprávy památkové péče. 69. 358-370. (on-line). (cit. 2013.01.10) Dostupné z <<http://www.npu.cz/download/1259069629/zpp0905358370-janco-zahrady.pdf>>

Risy, 2012. CRR ČR. (On-line). (cit. 2012.12.7.) Dostupné z <www.risy.cz>

Jelínek, J. Přírodní park Les Vělný. (on-line). (cit. 2013.1.10). Dostupné z <www.3athlon.com/les_vcelny/les_vcelny.htm>

Kincl, L. Vegetace. (on-line). (cit. 2013.1.10.). Dostupné z <<http://flora.upol.cz/vegetace/info/9280-Alnion-glutinosae.html>>

Černíkovice. (on-line). Webhouse. Aktualizace 27.3.2003. (cit. 2012.12.7.). Dostupné z <www.mesta.obce.cz/cernikovice>

Obec Černíkovice. Historie. (on-line). 2010. (cit. 2012.12.6.). Dostupné z <http://www.cernikovice.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=16&Itemid=41>

Kolowrat Krakowský. Kolowrat Vrně a stále. (on-line). 2008. (cit. 2012.12.6.) Dostupné z <<http://www.kolowrat.com/cesky/rod-kolowratu.html>>

Město Rychnov nad Kněžnou. Územní plán Černíkovice. (on-line). (cit. 2012.12.7.). Dostupné z <<http://www.rychnov-city.cz/mestsky-urad/uzemni-plany.php?obec=cernikovice>>

Klimatické regiony ČR. (on-line). (cit. 2013.1.10.). Dostupné z <<http://www.ovocnarska-unie.cz/web/web-sispo/klimreg/klimapa.html>>

9. Seznam příloh

Příloha . 1. Inventarizace dřevin

Příloha . 2. Rozdělení území do celků

Příloha . 3. Inventarizace dřevin celku A - okolí rybníka, plán kácení

Příloha . 4. Inventarizační tabulky zámecké zahrady v ěrníkovcích

Příloha . 5. Širší vztahy obce ěrníkovice

Příloha . 6. Historický plán ze začátku 19. století

Příloha . 7. Historický plán z roku 1817

Příloha . 8. Historický plán z 1. poloviny 19. století

Příloha . 9. Kompoziční rozbor situace zámecké zahrady v roce 1894

Příloha . 10. Současný stav zámecké zahrady v ěrníkovcích

Příloha . 11. Kompoziční a provozní rozbor

Příloha . 12. Situace fotografií

Příloha . 13. Fotodokumentace

Příloha . 14. Návrh mostků z roku 1875 a úprava okrasné zahrady

Příloha . 15. Koncept

Příloha . 16. Návrh řešení

Příloha . 17. Návrh mobiliáře